

Marjo Haataja

SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN KEHITTÄMISTÄ
SAVOLAISESSA MAASEUTUPITÄJÄSSÄ

*Meillähän on käytössä vanhat konstit,
mutta uutta asennoitumista tarvitaan*

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma
2017

SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN KEHITTÄMISTÄ SAVOLAISESSA MAASEUTUPITÄJÄSSÄ

Haataja, Marjo
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuntoutuksen ohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma
Marraskuu 2017
Ohjaaja: Koivuniemi, Merja
Sivumäärä: 49
Liitteitä: 1

Asiasanat: toiminnallinen opinnäytetyö, lainsäädäntö, sosiaalinen kuntoutus, palvelutarve, luonto- ja eläinavusteinen toiminta, monialainen kehitystyö

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli avata sosiaalisen kuntoutuksen periaatteita ja selvittää valtakunnallisin esimerkein lähtökohtia seudulliselle kehittämistyölle. Tavoitteena oli kartoittaa anonyymisti savolaisen maaseutukunnan sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarpeita ja mahdollisuuksia niiden järjestämiseksi.

Uusi sosiaalihuoltolaki tuli voimaan keväällä 2015 ja se määritteli uuden käsitteen ”sosiaalinen kuntoutus”, joka tuli yhdeksi kuntoutuksen pääsiiloista ammatillisen, kasvatuksellisen ja lääkinnällisen kuntoutuksen rinnalle. Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Laissa säädetään, että sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisvelvollisuus on kuntien sosiaalihuollolla yhteistyössä muiden palveluja tuottavien yhteistyötahojen kanssa.

Opinnäytetyö oli laadullinen, työelämän kehittämistyö ja toteutui yhteistyössä kunnan sosiaalihuollon ja seudun yrittäjien kanssa. Aineisto kerättiin perehtymällä aiempaan kirjallisuuteen ja tutkimuksiin sekä benchmarking -käynnin ja teemahaastattelujen avulla. Aineiston analyysi tapahtui teemoittelun kautta opinnäytetyön tavoitteita mukaillen.

Sosiaalisen kuntoutuksen kehitystyötä on tehty maassamme ja kansainvälisestikin runsaasti. Tulokset ovat olleet kannustavia ja monialainen yhteistyö on nähty mahdollisuudeksi uusia palveluja kehitettäessä. Maaseudun perinteisiä toimintoja on voitu hyödyntää sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimina monille eri asiakasryhmille niin yksilö- kuin ryhmätoimintana. Kehitystyö on vaatinut uutta asennoitumista vanhoja, tuttuja menetelmiä kohtaan. Opinnäytetyössä selvitettiin, että varsinkin ryhmämuotoiselle sosiaalisen kuntoutuksen toiminnalle on tarvetta ja yrittäjät pystyisivät tarjoamaan monipuolisesti palveluja. Monialainen yhteistyö vaatisi suunnitelmallista kehitystyötä ja lainsäädännön aukaisua eettisesti oikeanlaisten palvelujen tuottamiseksi. Haastattelujen yhteydessä heränneet kysymykset muodostavat hyvän pohjan seudulliselle kehittämishankkeelle, minkä aloittaminen olisi perusteltua uuden lainsäädännönkin kautta.

THE DEVELOPMENT OF SOCIAL REHABILITATION IN THE SAVO COUNTRYSIDE

Haataja, Marjo

Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Rehabilitation Counselling and Planning

November 2017

Supervisor: Koivuniemi, Merja

Number of pages: 49

Appendices: 1

Key words: functional thesis, legislation, social rehabilitation, need for services, nature and animal assisted activities, multidisciplinary development

The purpose of this thesis was to open the principles of social rehabilitation and to identify as the most powerful examples of regional development work. The aim was to survey anonymously the needs and opportunities of social rehabilitation services in Savo countryside.

The new Social Welfare Act entered into force in the spring of 2015 and defined the new concept of social rehabilitation, which became one of the main causes of rehabilitation with professional, educational and medical condition. Social rehabilitation means more effective support for social work and social governance to strengthen social capacity, prevent exclusion and promote inclusion. The law stipulates that the obligation to organize social rehabilitation is the municipality social welfare service with other co-operation partners.

The thesis was a qualitative, development work for the working life and was realized in co-operation with the municipality social welfare and local entrepreneurs. The material was collected by familiarizing with previous literature and research, as well as benchmarking and theme interviews. The analysis of the material was done through the themes by adapting the goals of the thesis.

The development of social rehabilitation has been done in our country and internationally. The results have been encouraging and multidisciplinary co-operation has been seen as an opportunity to develop new services. Traditional activities in rural areas have been utilized as social and health care support services for many different customer groups both as individuals and as group activities. Development work has demanded a new attitude towards old, familiar methods. The thesis clarified that especially the activities of group social rehabilitation are needed and that entrepreneurs are able to offer versatile services. Multidisciplinary co-operation would require systematic development work and the opening up of legislation in order to produce ethically correct services. The issues raised during the interviews are a good basis for a regional development project, which could be justified through new legislation.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LAINSÄÄDÄNTÖ	7
2.1 Uusi sosiaalihuoltolaki	7
2.2 Sote- ja kuntoutuksuudistus	8
3 SOSIAALINEN KUNTOUTUS	9
3.1 Sosiaalisen kuntoutuksen periaatteita	9
3.2 Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat	10
4 LUONTO- JA ELÄINAVUSTEINEN TOIMINTA	12
4.1 Luontoavusteinen kuntoutus	12
4.2 Eläinavusteinen kuntoutus	13
4.3 Green Care	15
5 KEHITYSTYÖ	17
5.1 Monialainen yhteistyö	17
5.2 Esimerkkejä kehitystyöstä	18
5.3 Kansainvälistä toimintaa	20
6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	21
7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	22
7.1 Yhteistyöstä sopiminen	22
7.2 Aloitustilaisuus	23
7.2.1 Opinnäytetyön esittely	23
7.2.2 Informanttien valinta	23
7.2.3 Benchmarking -kohteen valinta	23
7.3 Muutoksia	24
7.4 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu	24
7.5 Aineiston analyysi	25
8 TULOKSET	27
8.1 Sosiaalinen kuntoutus -käsitteen tunnettavuus	27
8.2 Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut	27
8.2.1 Nykytila	27
8.2.2 Palvelutarpeet	28
8.3 Uusien palveluiden kehittäminen	29
8.4 Heränneitä kysymyksiä	31
8.5 Benchmarking -tilakäynti	34
8.6 Yhteenveto tuloksista	37
9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	38

9.1 Tulosten tarkastelua	38
9.2 Opinnäytetyön toteutuminen, luotettavuus ja eettisyys	41
9.3 Tilaajatahon palaute	44
9.4 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet	44
LÄHTEET.....	46
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö käsittelee anonyymisti erään savolaisen maalaiskunnan sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden kehittämistä. Opinnäytetyön aihe on yhteiskunnallisesti ajankohtainen, koska uusi sosiaalihuoltolaki tuli voimaan keväällä 2015 ja sen mukaan kuntien sosiaalihuollon yhtenä tehtävänä on järjestää sosiaalista kuntoutusta yhteistyössä muiden palveluja tuottavien tahojen kanssa. Sosiaalisen kuntoutuksen asemaa juurruttaa myös tuore kuntoutuksen uudistamiskomitean raportti, jossa on 55 erilaista kehittämissuositusta ja valtaosa näistä koskee kuntoutuksen järjestämistä ja kuntoutusprosessia. Uudistuksen myötä sosiaalisen ja lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisvelvollisuus siirtyisi maakunnille.

Suomi on pitkä pohjoisen alueen valtio ja kuntien väestörakenne, palvelut sekä maantieteelliset haasteet poikkeavat toisistaan suurestikin. Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisestä ei anneta yksityiskohtaisia ohjeita uusissa laissa ja ehdotuksissa. Kunnat ovat jo rakentaneet palvelunsa olemassa olevien käytänteiden ympärille, omien resurssiansa avulla. Koska on kyse maalaispitäjästä, tässä opinnäytetyössä tarkastellaan ja pohditaan erityisesti luonto- ja eläinlähöisten kuntoutusmenetelmien mahdollisuuksia niin kuntoutuja- kuin yrittäjälähtöisesti.

Fysioterapeuttina ja työterveyshuollon asiantuntijana olin päässyt osallistumaan kuntoutuksen laajaan kenttään 25 vuoden ajan monipuolisesti ennen kuntoutuksen ohjaajan opintoja. Lääkinnällinen ja ammatillinen kuntoutus olivat entuudestaan tuttuja alueita. Sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuudet avautuivat opintojeni edetessä runsaasti ideoineen ja monipuolisine tuloksineen poiketen tavanomaisista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista; Luonto- ja eläinlähöiset kuntoutusmuodot esiintyvät uusissa tutkimuksissa ja tulokset olivat kannustavia. Ajatus palveluista, jotka toimisivat monien erilaisten kuntoutujien tukemiseksi ”yli rajojen” on mielenkiintoinen, niin omien jatko-opintojeni ja työnkuvan tarkentumisen vuoksi kuin maakuntien taloudellistenkin haasteiden näkökulmasta.

2 LAINSÄÄDÄNTÖ

2.1 Uusi sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) tuli voimaan 1.4.2015 ja sen tarkoituksena on vahvistaa kaikenikäisten kansalaisten peruspalveluita ja siten vähentää korjaavia toimenpiteitä; tarkoituksena on myös hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvallisuuden ylläpitäminen ja edistäminen; toimintakyvyn ja osallisuuden kehittäminen asiakaslähtöisesti sosiaalihuollon toimin. Lain valmistelun yksi tärkein lähtökohta oli asiakaslähtöisyys, jonka kuuluu olla sosiaalihuollon toiminnan arvoperusta ja sitä kautta jokainen asiakas huomioidaan tasavertaisena yksilönä. Asiakaslähtöiset palvelut arvioidaan yksilön tarpeiden kautta, ei vain organisaation näkökulmasta, ja asiakas osallistuu itse toiminnan suunnitteluun alusta saakka. Asiakaslähtöisen toiminnan perusedellytyksenä on, että asiakas ymmärtää oikeutensa ja palvelu sosiaalihuollossa on laadukasta. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 15-16.)

Uutta sosiaalihuoltolakia sovelletaan kuntien sosiaalipalveluihin. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas julkaistiin 5.7.2017. Lain mukaan kuntien on varattava riittävät resurssit uudistusten toteuttamiseksi. Kunnan edustajien on kerrottava selkeästi kuntalaisille mihin palveluihin heillä on oikeus ja miten niiden pariin hakeudutaan. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 16-17.)

Palvelutarpeenarviointi on yksi tärkeimmistä toimenpiteistä, millä pyritään saavuttamaan mahdollisimman varhainen tuki. Laissa ei ole säädetty mikä sosiaali- ja terveydenhuollon yksikkö palvelutarpeen arvion suorittaa, ellei erityislaeissa ole toisin säädetty. Laki kuitenkin ohjeistaa sosiaalipalveluita toimimaan yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon ja kunnan vastualueiden kanssa. Lain mukaan asiakkaalla on oikeus saada omatyöntekijä sekä kokonaisvaltainen palvelutarpeenarviointi, jolla pyritään varmistamaan oikeanlaiset palvelut, palveluun hakeutumispaikasta riippumatta. Palvelutarpeen arvioinnissa pyritään kuitenkin siihen, että omatyöntekijä ei vaihtuisi ja se säilyisi koko asiakkuuden ajan. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 18-19.)

2.2 Sote- ja kuntoutusuudistus

Maakunta- ja sote -uudistuksen tavoitteena on luoda muun muassa yhdenvertaiset palvelut ja jakaa Suomen julkinen hallinto kolmeen osaan: valtio, maakunnat (18) ja kunnat. Maakunnat järjestäisivät jatkossa kaikki alueensa sote -palvelut. Uudistus astuisi voimaan 1.1.2020. (Maakunta- ja sote -uudistuksen [www-sivut 2017](#).)

Edellä mainittuun uudistukseen liittyy vahvasti myös kuntoutusjärjestelmämme kokonaisuudistus. STM (2016) asetti kuntoutuksen uudistamiskomitean ja noin vuoden kestäneen työn tuloksena komitea luovutti 9.11.2017 raporttinsa kuntoutusjärjestelmän uudistamisesta sosiaali- ja terveysministeri Pirkko Mattilalle ja perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikolle. (STM [www-sivut 2017](#).) Komitean puheenjohtaja Kari Välimäki (2017) esitteli kuntoutusta koskevan raportin suorassa lähetyksessä ja raportti sisälsi 55 erilaista kehittämisehdotusta ja niistä valtaosa koskee kuntoutusprosessia ja kuntoutuksen järjestämistä. Kaikkia säädösmuutosehdotuksia ei ole voitu tehdä yksityiskohtaisesti, koska sote -uudistus on vielä kesken. Komitea on ollut ehdotuksissaan yksimielinen ja sen mielestä palvelujärjestelmässämme tulee parantaa erityisesti kuntoutuksen prosesseja sekä työttömien ja ikääntyneiden mahdollisuuksia kuntoutukseen. (Valtioneuvoston [www-sivut 2017](#).)

Välimäki (2017) mainitsi esimerkkinä iäkkäiden ihmisten kuntoutuksen kohdalla termin ”kotikuntoutus”, jonka mallia on kehitetty Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirissä (Eksote). Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotuksissa on myös korostettu kuntoutuksen tarpeen tunnistamista (2017, 41) mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tämän ”ensikontakti” olisi esimerkiksi neuvola, varhaiskasvatus, koulutoimi, työterveyshuollot tai vaikka Kela. Ministeri Saarikko arveli omassa puheenvuorossaan (2017), että suurimmat muutokset tapahtuisivat vasta maakunta- ja sote -uudistuksen myötä, mutta olemassa oleva lainsäädäntö ja palvelut mahdollistavat nopeitakin muutoksia kuntoutusjärjestelmään.

Kuntoutusta käsitteleviä lakeja on Suomessa noin 30, joista vanhimmat ovat 1940 -luvulta ja tuoreinkin kokonaisuudistus vuodelta 1991. Kokonaisuus on hyvin pirstaleinen ja siihen halutaan selkeyttä ja kuntoutukselle tasa-arvoinen asema muiden sote -palveluiden rinnalle. Sosiaalisen ja lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisvelvoite ja

rahoitus siirtyisi uudistuksen myötä maakunnille. (Välimäki 2017; STM www-sivut 2017.) Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksesta Kirsu Varhila (2017) totesi tilaisuudessa, että sote -alueet voivat halutessaan erikoistua esimerkiksi kuntoutukseen, mutta peruspalvelujen on toteutettava. Hän halusi kuitenkin muistuttaa, että mitä laajempi osaamisalue on, sitä vaikeampi sitä on hallita.

3 SOSIAALINEN KUNTOUTUS

3.1 Sosiaalisen kuntoutuksen periaatteita

Sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan syrjäytyneiden henkilöiden paluuta yhteiskunnalliseen toimintaan. Sosiaalisella kuntoutuksella vahvistetaan henkilön kykyä selviytyä päivittäisistä toiminnoista, vuorovaikutussuhteista ja hänen oman toimintaympäristönsä rooleista. Sosiaalinen kuntoutus on yksi neljästä kuntoutuksen muodosta, vaativan lääketieteellisen, ammatillisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen lisäksi. Sosiaalisen kuntoutuksen yhdistetään tarvittaessa muita tukitoimia. (Sosiaalihoitolain soveltamisopas 2017, 56.)

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on, että kaikki yhteiskunnan jäsenet pääsisivät osallistumaan itselle tärkeisiin ihmissuhteisiin, toimintoihin ja rakenteisiin omalla mahdollisella toimintakyvyllään ja siten integroitumaan yhteiskuntaan pysyvästi. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut voivat olla hyvin monimuotoisia ja laki antaa kunnille mahdollisuuden järjestää palveluita omista lähtökohdistaan. (Sosiaalihoitolain soveltamisopas 2017, 57.)

Myös käypähoitosuosituksissa on mainittu sosiaaliset vaikeudet monien sairauksien kohdalla. Esimerkiksi huumeongelmien ja depression spesifisten hoitomuotojen ohella korostetaan psykososiaalisen tuen merkitystä sekä monialaista yhteistyötä. (Käypähoito www-sivut 2017.)

Useissa julkaisuissa kuntoutuksen nelijakoa määritellään samantyyppisin käsittein ja ne pyritään erottamaan toisistaan tietyin kriteerein. Järvikoski (2013, 54-56) toteaa

mielestäni hyvin kuntoutuksen nelijaosta, että niiden ei tarvitse erottua toisistaan toiminnan tarkoituksen ja sisällön perustella; kyse on eri alojen samaan tavoitteeseen tähtäävästä moniammatillisesta yhteistyöstä ja nelijako auttaa toiminnan karkeampaan suuntaamiseen.

Innokylän tuoreessa esityksessä on (Karjalainen 2017) on koottu tuloksia laajasta THL:n 2016 vuoden aikana toteuttamasta valtakunnallisesta kyselystä sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisestä. Vastaajat mainitsivat usein, että sosiaalisella kuntoutuksella pyritään tehostamaan kuntoutujan osallisuutta ja yhteiskuntaan kuuluvuutta. Koska uusi sosiaalihuoltolaki ei määritä tarkkaan palvelujen järjestämisestä, nähtiinkin sosiaalinen kuntoutus sekä ennaltaehkäisevänä toimintana sekä toisaalla selkeästi kuntoutuksen osa-alueena. Näin sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmätkin vaihtelivat suuresti. Eroja oli myös siinä, mikä sosiaalisen kuntoutuksen suhde on muihin palveluihin ja missä vaiheessa palveluprosessia sosiaalinen kuntoutus sijaitsee. Erityisen tärkeänä piti 98 % vastaajista moniammatillista yhteistyötä.

Sosiaalinen kuntoutus -käsitteellä tietoja etsiessäni huomasin, että palvelut vaihtelivat suuresti. Osalla kuntien verkkosivuja ei puhuta sosiaalisesta kuntoutuksesta mitään, toisilla se oli kuntouttavaa työpajatoimintaa sekä alle oli sijoitettu kehitysvammaisten työtoiminta. Hyvin usein näki suoria otteita sosiaalisen kuntoutuksen määritelmästä sekä muutamien lausein selvitetty mitä tämä palvelu voisi pitää sisällään. Ei ole yhtenäistä mallia järjestää sosiaalisen kuntoutuksen palveluja vaikka laissa tästä palvelusta muutoin säädetään. Järvikoski kommentoi (2013, 2), että monitieteisenä palvelujärjestelmänä kuntoutus pystyy vastaamaan ajan haasteisiin, jos ylläpidämme sen erityisasiantuntijuutta yllä ja hyödynnämme eri alojen moniosaajia.

3.2 Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat

Mulla on mielenterveysongelma. Mulla on alkoholiongelma. Jonkunnäköinen pilleriongelmanikin vielä siihen päälle. Lääkäri sanoi mulle, että susta ei ole yhtään mihinkään enää niin kuin työn saralla, mutta koita nyt jotain roskiksesta löytää, jotta saat myytyä. (THL 2016, 139.)

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tarvitsevat asiakkaat ovat usein monista eri syistä syrjäytyneet yhteiskunnan toiminnoista. Henkilöt voivat olla kouluttamattomia nuoria, pitkäaikaistyöttömiä, rikoksen tekijöitä tai esimerkiksi päihteiden käyttäjiä. Myös vertaistukiryhmien oikea-aikainen tavoitettavuus todetaan tärkeäksi osaksi sosiaalista kuntoutusta. Vaikka nykyään havaitaan edellä mainittuja uusia kohderyhmiä, on tarvetta sosiaaliselle kuntoutukselle myös fyysisen ja psyykkisen sairauden ja vamman aiheuttaman syrjäytymisen tai syrjäytymisriskissä olevien keskuudessa. (Järvikoski 2013, 47.)

Yhtä lailla asiakas voi olla yksinäinen ikääntynyt, jolle liikkuminen ”ihmisten ilmoille” on mahdotonta seudun liikennejärjestelyiden vuoksi tai ei ole ajokorttia. Elämästä voi puuttua ilo ja läheisyys, vaikka mitään suurempaa ongelmaa ei olisikaan (Heimonen & Pajunen 2012, 205).

Pienentyt mun ympär’ elon piiri, aika seisoo, nukkuu tuuliviiri (Senioripyssäkki -ryhmän jäsen. Heimonen & Pajunen 2012, 206).

Sosiaalisessa kuntoutuksessa on huomioitava pitkään jatkuneiden ongelmien seuraukset ja tukitoimet perustuvat asiakkaan laajaan toimintakyvyn kartoitukseen ja moniammatilliseen palvelutarpeen suunnitelmaan. Sosiaalisen kuntoutuksen yksi tärkeä osa-alue on osallisuus; sillä on tavoitteet ja se kuuluu kuntoutussuunnitelmaan. Kuntoutustavoitteet liittyvät usein yksilön arjenhallintaan sekä määrittelevät, mikä ja kuka toiminnallista osuutta järjestää. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 56) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportissa todetaan, että osassa kuntia sosiaalisen kuntoutuksen ja palvelutarpeen arvioinnin menetelmiä on kehitetty, mutta nekin ovat hyvin alkuvaiheessa. Uusien sosiaalipalveluiden kehittämisen tarve on tiedostettu, mutta se vaatisi resursseja jalkautumiseen asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden pariin. (Blomgren ym. 2016, 5.)

Uuden sosiaalihuoltolain voimaantulon aikoihin 2015 alkoi valtakunnallinen kolmi-vuotinen SOSKU -hanke, jonka tarkoituksena on sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden testaaminen ja kehittäminen asiantuntijoiden ja asiakkaiden kanssa yhteistyössä. Hanke on Euroopan sosiaalirahaston (ESR) ja osatoteuttajien rahoittama ja siihen osallistuu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lisäksi useita eri toteuttajia, muun muassa

kaupunkeja ja ammattikorkeakouluja. (THL www-sivut 2017) SOSKU -hankkeen kautta asiantuntijat pääsivät tutustumiskäynnille Saksaan ja Tanskaan. Käynnillä erityisesti nousi esille sosiaalisen kuntoutusmallien järjestäminen yhteisöllisesti ilman luokittelua, kuntoutujille ei ollut tarkempia vaatimuksia diagnoosien kautta tai sairausryhmittäin. Samoin suurten toimijoiden tehokkuus ymmärrettiin, kun luotiin toimivia ja pysyviä palveluita. Asiakaslähtöisyyttä erityisesti ajatellen, hankkeen väki pääsi tutustumaan saksalaiseen Platane 19 -toimintamalliin, joka mahdollistaa asiakkaan siirtymisen joustavasti palveluista toiseen. (Kuntoutussäätiön www-sivut 2017.)

4 LUONTO- JA ELÄINAVUSTEINEN TOIMINTA

4.1 Luontoavusteinen kuntoutus

Luontolähtöinen toiminta (kuntoutus) nimensä mukaan käyttää hyväkseen erilaisia luontoelementtejä. Monille luontoavusteisille menetelmille on yhteistä luonnon omaehtoinen kokeminen (Kuva 1.) ja osallisuus. Menetelmiin voi liittyä useita elementtejä samanaikaisesti. (MTT www-sivut n.d.) Luontolähtöisestä kuntoutuksen kokemukset osoittavat, että sillä voidaan lisätä asiakkaiden hyvinvointia. Luontolähtöinen kuntoutus kohentaa fyysistä jaksamista ja sosiaalisia taitoja sekä tukee omaa elämänhallintaa. Luontolähtöinen kuntoutus sopii nimenomaan monille erityisryhmille, joiden kohdalla elämänhallinnallinen, sosiaalinen kuntoutus on tärkeää (THL www-sivut 2015).



SAMK Haatoja 2017

Kuva 1. Luonto. (Haataja 2017)

Luontoavusteisuus ei sovi kuitenkaan kaikille, joten kuntoutusmenetelmät tulee valita osallistujan tarpeiden pohjalta. Asiantuntevalla ohjauksella on tärkeä merkitys toiminnan onnistumiseksi. Ohjaajan koulutuksen ja ammattitaidon merkitys kasvaa, mitä vaativammasta asiakaskunnasta on kyse. Toteutettujen osahankkeiden toimintamalleista saa valmiita työkaluja sovellettavaksi kuntoutuksen tueksi. (THL www-sivut 2015.)

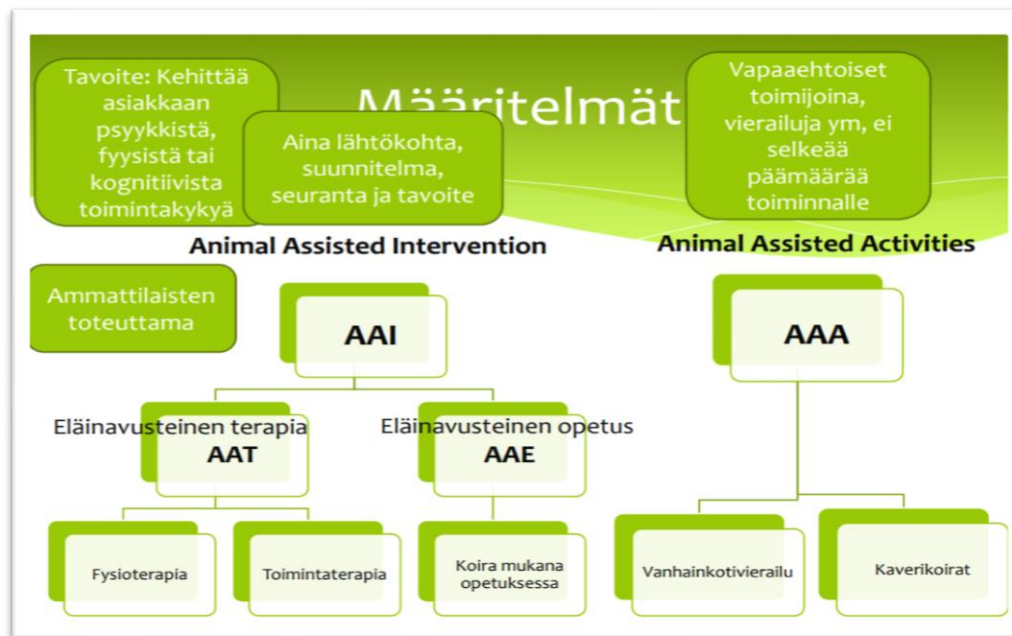
Kuntoutusmenetelmiä voivat olla puutarhatoiminta ja -terapia, seikkailukasvatus, maatilantuntouttava käyttö sekä sosiaalipedagoginen eläintoiminta, joista tunnetuin lienee sosiaalipedagoginen hevostoiminta. Keravan vankila on yksi pitkät perinteet omaava esimerkki luontolähtöisestä toiminnasta. Vankilan tiedoista löytyy toiminnasta maininta jo 1890 -luvulta. Sen jälkeen toiminta on kehittynyt tuottavaksi puutarhaksi ja lampolaksi. Tila on luomutila ja noudattaa Green Care -toimintaohjeita. 2013-2014 siellä toteutettiin Juuret vapauteen -hanke, jonka tuloksena syntyi Green Care -toimintamalli vankiloihin sovellettavaksi. (Määttä 2014.)

4.2 Eläinavusteinen kuntoutus

Eläinavusteista toimintaa, kuntoutusta, on monen tyyppistä. Suomessa on esimerkiksi kaveri- ja terapiakoiria, mutta myös muita eläimiä on alettu hyödyntämään kuntouttavassa toiminnassa, kuntoutumisen tukena. (Kaavio 1.) Ensimmäisen kerran koiraavusteista kuntoutusta toteutettiin vuonna 2002 Invalidiliiton Käpylän kuntoutuskeskuksessa. (Tiira 2015.) Eläinlähtöinen kuntoutus on usein liitetty luontolähtöisen kuntoutuksen kanssa samaan konseptiin, mutta palveluista löytyy myös pelkästään eläinlähtöistä kuntoutusta.

Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä Ry:n sivuilta (n.d.) löytyy monipuolisesti tietoa mahdollisuuksista koirien käytöstä esimerkiksi kasvatus- sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työtehtävissä. Useat sivuilla mainitut tutkimukset korostavat juurikin kuntoutujan ja koiran välille kehittyvää luottamusta ja ainutlaatuista vuorovaikutussuhdetta. Myös Kelan kuntoutustoiminnan kehittämishankkeiden kohdennetun haun sivulla (2017) etsittiin tutkijaa tai tutkijaparia selvittämään kirjallisuuskatsauksen ja haastat-

telujen kautta eläinavusteisen terapian soveltuvuutta ja käyttömahdollisuuksia. Hanketiedoissa oli rajattu ratsastusterapia ja sosiaalipedagoginen hevostoiminta ulkopuolelle.



Kaavio 1. Esimerkkejä toiminnasta. (Tiira 2015)

Ratsastusterapiaa ei pidä sotkea eläinavusteiseen toimintaan. Ratsastusterapia on yksi luontolähtöinen terapiamuoto, mutta palveluntuottajalta vaaditaan sosiaali- ja terveydenhuollon pohjakoulutus sekä ratsastusterapeutin koulutus. Ratsastusterapia on ollut yksi Kelan vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen kustantama terapiamuoto.

Esimerkkinä erilaisten eläinten käytöstä on Terapia- ja hyvinvointipalvelu Auroosa Oy, mikä tuottaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita moniammatillisesti. Yritys on toiminut vuodesta 2012 maaseutumiljöössä Luvialla. Palveluina ovat muun muassa syrjäytymistä ehkäisevät monipuoliset palvelut. Asiakkaina voivat olla kuntien sosiaalihuollon lähettämät perheet tai yksilöasiakkaat, sairaanhoitopiirin läheteellä tulevat tai esimerkiksi vakuutusyhtiöt tai yksityiset laitokset. Kuntoutumisen tärkeinä apulaisina toimivat alpakat, jotka on valittu tutkimuksien ja testaamisen perusteella kyseiseen työhön. (Auroosa Oy:n www-sivut. n.d.)

4.3 Green Care

”Green Care on käyttöliittymä, joka antaa valmiuksia hyödyntää luonnon hyvinvointivaikutuksia” (Green Care -koulutusmalli korkea-asteelle -hankkeen [www-sivut 2017](http://www.sivut2017)).

Green Care on ammatillista toimintaa, joka liittyy luontoon ja maaseutuun, jopa kaupunkiympäristöön luontoelementein. Toiminnalla pyritään kehittämään ihmisten hyvinvointia eri menetelmin. Green Care on saavuttanut viime vuosina paljon tutkimusten avulla jalansijaa hoidon ja hoivan parissa, puhutaan myös hoivamaataloudesta. Green Care Finland Ry on aktiivinen yhdistys Suomessa, joka ajaa jäseniensä etuja ja osallistuu kehitystyöhön. Green Care -menetelmästä käytetään yleisesti lyhennettä ”GC”. (Green Care Finland [www.sivut n.d.](http://www.sivutn.d))

Green Care – palvelut jaetaan kahteen ryhmään (Kaavio 2.); Luontohoiva ja luontovoima. Luontohoivan palvelut noudattavat sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä ja eläin- ja luontolähtöisiä menetelmiä voidaan hyödyntää terapian ja kuntoutuksen tarpeisiin. Palvelujen tuottajilta edellytetään sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus. (Green Care Finland [www-sivut n.d.](http://www.sivutn.d)) Luontovoiman palvelut ovat ennaltaehkäiseviä ja niiden tarve on ymmärretty laaja-alaisesti. Luonto ja eläinavusteisuus tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia sosiaalisen kuntoutuksenkin kentällä. Palvelujen raja on häilyvä ja siksi palvelujen tuottajilta vaaditaan nykyään Green Care -koulutus oman ammattialansa lisäksi, että he saavat käyttää GC- tunnusta. (Green Care Finland [www-sivut n.d.](http://www.sivutn.d))

VoiMaa! -hankkeen raportissa todetaan, että suomalainen Green Care -toimintatapa on muotoutunut pitkälti toimijoiden oman aktiivisuuden myötä ja kehittämisessä on ollut mukana moniammatillisia osaajia niin luonnonvara-alan kuin sosiaali- ja terveystalouden puolelta, yritystoiminnan osaajia sekä koulutusorganisaatioita ja järjestöjä. Toiminta on kansainvälistä ja ulkomaisista toimintamuodoista otetaan aineksia omaan toimintamalliin. Alueelliset ja ammatilliset verkostot ovat yhteiskunnallisesti tärkeitä maan hallinnonkin kautta katsottuna. (Soini & Vehmasto 2014, 23.)



Kaavio 2. Green Care -palveluiden jako. (Vehmasto & Kettunen 2017, 9)

Vuoden 2017 alusta Green Care Finland myöntää palvelujen tuottajille kahta eri laatumerkkiä – Vihreä Voima ja Vihreä Hoiva. Myöntämiselle on olemassa dokumentti- ja osaamiskriteerit ja laatumerkit ovat voimassa kolme vuotta. (Green Care Finland [www-sivut n.d.](http://www.sivut.n.d)) Green Care -toimintaa on jo aikaisemmin ohjanneet yhdistyksen eettiset ohjeet ja Green Care Työkirja, joka on syntynyt Voimaa! – ja Green Care osana lappilaisia elinkeinoja -hankkeiden kautta. Laatumerkkien saamiseksi palvelujen tuottajilta edellytetään riittävää osaamista luontolähtöisyydestä sekä turvallisuus- ja oma-
valvontasuunnitelmia ja sote -alan koulutusta, riippuen haetaanko Hoivan vai Voiman laatumerkkiä. (Sipola 2016.)

5 KEHITYSTYÖ

5.1 Monialainen yhteistyö

Lainsäädännön ja suositusten kautta on jo todettu, että monialainen yhteistyö on tarpeen. Lainaten Tuusaa & Ala-Kauhaluomaa (2014) ”Sosiaalisen kuntoutuksen käytännön toteutuksessa on tunnusomaista verkostoitunut, moniammatillinen ja monialainen työskentelytapa, mikä edellyttää dialogisuutta, yhteyksien rakentamista ja useiden näkökulmien yhteensovittamista yhteistyössä...”. Niin myös Pietilä (2010, 275) tuo esiin monitieteisen ja moniammatillisen yhteistyön merkityksen tärkeyden, kun kehitetään uusia toimintamalleja terveyden edistämiseksi. Ja vaikka laajoja vaikutuksia on vaikea mitata ja arvioida, on tärkeää osoittaa myös lyhyen aikavälin työn tuloksia asiakkaiden ja työntekijöiden motivoimiseksi. Tätä kautta myös terveyden edistämistä tehdään näkyväksi.

Eriksson ym. (2016, 88) toteavat, että on mielekästä tehdä tutkimusta yhteistyössä eri tieteenalojen edustajien kanssa ja juuri siellä tieteiden rajapinnoilla syntyy ne uudet oivallukset. Monitieteinen tutkimustyö tuo syvyyttä ja näkemyksiä laajemmin sekä varmistaa tutkimuksen laatua monipuolisen tarkastelun kautta. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014, 3 luku 17§) ohjeistaa sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden subjektiivisen näkökulman huomioimisen palvelujen suunnittelemisessa. Myös kansainvälinen hoitotiedettä arvioinut paneeli (Academy of Finland) on todennut vuonna 2003, että terveydenhuoltopalvelujen asiakkaiden näkökulman huomioonottaminen yhä laajemmin on haasteellista tutkimustyössä (Eriksson 2016, 88). On myös tärkeää tunnistaa tutkimustyön painopistealueet, että rajalliset resurssit tulevat tehokkaasti käyttöön. Painopisteet vaihtelevat kunkin maan ja alueen väestön ominaisuuksien mukaan, mutta korostavat terveyden ja elämänlaadun edistämistä, hoidon toteutusta ja sairauksien ehkäisyä. (Eriksson ym. 2016, 58–60.)

Pukkila & Helander (2016) pohtivat monialaisen yhteistyön rakentuvan muustakin kuin eri asiantuntijuuksista; Se on osallistujien kehittämisen ja kehittymisen prosessi ja on kyse työskentelytavasta, jota ei voi opettaa tai oppia esimerkiksi perinteisen koulutuksen kautta –se on joustavaa verkosto- ja tiimityöskentelyä.

5.2 Esimerkkejä kehitystyöstä

Kuntoutusta ja terveyttä sekä toimintakykyä monialaisesti tutkivia hankkeita on runsaasti; On kuntien yhteisiä, valtakunnallisia ja sosiaali- ja terveystieteiden kärkeä hankkeita sekä osahankkeita. Puhutaan myös hoivamaataloudesta, jolla tarkoitetaan suunnitelmallista liiketoimintaa, maatilatoimintoja ja sen ympäristöä hyödynnetään tavoitteellisesti terveyttä ja hyvinvointia edistävien palvelujen tuottamisessa.

Kokemukset tukevat näkemystä, jonka mukaan *Green Care* -toiminta sopii hyvin sosiaalisen kuntoutuksen, koska toimintojen perusteet ovat yhtäläisiä sosiaalisen kuntoutuksen kanssa. Luontolähtöinen toiminta voidaan siten liittää perustellusti kuntien sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden tuottamiseen. (THL www-sivut 2015) Alueellisia *Green Care* -hankkeita toteutettiin vuosien 2011-2014 välisenä aikana peräti 17 kappaletta. Hankkeet sisälsivät muun muassa *Green Care* -toiminnan kartoittamista ja kehittämistä, uusien palvelujen kehittämistä ja vaikuttavuuden arviointia. (Soini & Vehmasto 2014, 24–25.)

Suurimpia valtakunnallisia hankkeita ovat olleet edellä jo mainittu *VoiMaa!* -hanke, joka toteutettiin vuosina 2011-2013. Hanke oli Hämeen ELY-keskuksen rahoittama Valtakunnallinen Maaseudun kehittämishanke. Hankkeessa luotiin yhteisiä sisältöjä ja rakenteita suomalaiseen *Green Care* -toimintatapaan ja selkeytettiin *Green Care* -käsitettä ja -palvelukonseptia. (MTT www-sivut 2014.) Toinen suuri hanke oli *CareVa – Green Care toiminnan vaikutukset ja vaikuttavuus*. Hanke toteutui vuosina 2009–2012. Tutkimuksessa saatiin selville, että luonnon hyvinvointivaikutukset ovat laajalaisia, siten myös menetelmiä tarvittiin monipuolisesti hyvien vaikutusten esiin saamiseksi. Yhteisöllisesti *Green Care* -toiminnalla oli suuri merkitys, koska palvelut rakennettiin paikalliseen ympäristöön, olemassa olevien resurssien pohjalta ja sitä kautta edistettiin paikallista elinkeinotoimintaa. (Vehmasto 2014, 3.)

Vuosina 2015-2018 toteutetaan *Green Care -koulutusmalli korkea-asteelle* -hanke (n.d.). Pohjois-Pohjanmaan ELY -keskus osarahoittaa tätä valtakunnallista hanketta Euroopan Sosiaalirahastosta (ESR). Koulutusmallin kehittämistyössä ovat mukana Lapin ammattikorkeakoulu Oy, Seinäjoen ammattikorkeakoulu Oy, Jyväskylän am-

mattikorkeakoulu Oy, Helsingin yliopisto Ruralia -instituutti, Kajaanin ammattikorkeakoulu Oy, Satakunnan ammattikorkeakoulu Oy ja Centria-ammattikorkeakoulu Oy. Green Care -pilotointikoulutus on ilmainen. Koulutus on 30 opintopisteen laajuinen ja alkoi elokuussa 2016. Hakijoita oli ollut yhteensä 375 ja jokaiselle lähipaikkakunnalle on valittu 20 opiskelijaa. Oppiminen perustuu omatoimiseen verkkopainotteiseen työskentelyyn. (Green Care -koulutusmalli korkea-asteelle [www-sivut n.d.](#))

Hoivafarmi -hanke toteutettiin 2014–2016 Etelä-Savossa. Hankkeessa tuotteistettiin luontolähtöisiä hoivapalveluja muun muassa maatilojen yhteyteen, kehitettiin mittari asiakkaiden toimintakyvyn mittaamiseksi sekä tuotettiin tietoa hoivamaatilatoiminnan maaseutuvaikutuksista. Pylkkänen & Skyttä (2016) kokosivat opinnäytetyönään hankkeen aineistosta oppaan, joka antaa tietoa hoivamaataloudesta kiinnostuneille maataloille toiminnan aloittamiseksi.

Tuorein lähiseudulla menossa oleva maaseudun hanke on *Maatilalta hyvinvointia* -hanke. Keski-Suomessa toimivan hankkeen tarkoituksena on kehittää uudenlaista päivätoimintamallia iäkkäille ihmisille maatilatoiminnan kautta. Yleishyödyllinen kehittämishanke on Maaseudun kehittämisen maatalousrahaston rahoittama ja sitä hallinnoi ikääntyvän väestön tutkimus- ja kehittämiskeskus Gero Center. Hankkeen toteuttamisaika on 1.11.2016–31.5.2018. (Hyvinvointia maataloilta -hankkeen [www-sivut 2017.](#)) Hankkeen toinen projektityöntekijä Salla Partala kertoo, että tulokset ovat olleet kannustavia ja tämän tyyppisestä toiminnasta ollaan kiinnostuttu valtakunnallisesti kuin myös kansainvälisestikin. Esimerkkejä toimintaan haettiin Norjasta, missä hoivamaatilatoiminta tunnetaan nimellä Inn på tunet (suom. ”pihalla”). Hankkeeseen haettiin vapaaehtoisia osallistujia. Ryhmiä oli kolme 10 hengen ryhmää ja maatiloja oli mukana neljä. Toimintakyvyn arviointi on perustunut hankkeessa kotona tehtäviin alkua ja loppumittauksiin. Selkeimpinä tuloksina todettiin osallistujien mielialan nousu, fyysinen toimintakyky parani, yhteisöllisyys koettiin tärkeäksi ja uusia ihmissuhteita luotiin. Haasteiksi katsottiin tämän tyyppiseen toimintaan muun muassa maatilalan esteettömyyden järjestäminen, ryhmäkoot, ohjauksen vastuu sekä kuljetus; kuka hankkii kaluston, miten kuljetus järjestetään. (Partala henkilökohtainen tiedonanto 3.10.2017.)

Kuntouksen uudistamiskomitean puheenjohtaja Välimäki (2017) mainitsi esityksessään Eksote:n (Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri) mallin kotikuntoutuksesta. Taavoitteena on ikääntyneen väestön toimintakykyisyyden ylläpitäminen ja että kotona asumisen onnistuisi tuetusti. Eksote:n kehitysjohtaja Tepponen (2016, 6) toteaa, että ikääntyneen väestön luontevin paikka asua on koti, joka tukee osallisuutta ja mielekästä tekemistä ja missä itsemääräämisoikeus toteutuu. Tämän vuoksi Eksote on kohdentanut resursseja ennaltaehkäisevään toimintaan ja kotikuntoukseen.

5.3 Kansainvälistä toimintaa

Suomalaisten kehittämishankkeiden kautta nousi useita linkkejä kansainvälisiin yhteistyöhankkeisiin ja toimintamalleihin. Hoivamaatalous -termi oli kansainvälisissä julkaisuissa ja verkkosivuilla esimerkiksi *Care Farming*, *Social Farming*, *Green Care*, *Farming for Health* ja Norjan vastaava *Inn på Tunet*. Kaikissa julkaisuissa toiminta ja kehittämiskohteet käsittelivät monen erityyppisen sosiaalisen ryhmän ja ihmisen terveydenhuoltoa ja sosiaalipalveluita sekä hyvinvoinnin ja terveyden parantamista luonto- ja eläinläähtöisin menetelmin.

Farming for Health on eurooppalainen yhteistoimintaverkosto, joka on perustettu hoivamaatalouden tutkijoiden, virkamiesten ja käytännön toimijoiden välille. Monitieteellisen verkoston tarkoituksena on tuottaa laajasti tietoa ja siten kehittää uusia palveluita Care Farming -hengessä. Jäsenet ovat kokoontuneet vuodesta 2004 vuosittain. Verkostoon kuuluu yli 20 Euroopan maata sekä muita kaukaisempia jäsenmaita. (Farming for Health www-sivut 2016.)

Di Iacovo kirjoittaa (2009, 15) “Social Farming links two worlds -the agricultural and the social”. SoFar -projektin (Social Services in Multifunctional Farms “Social Farming”) www -sivuilla (n.d.) kerrotaan pitkäjänteisestä hoivamaatalouden kehittelytyöstä. EU:n rahoittamassa projektissa on käsitelty hoivamaatalouden mahdollisuuksista yhdistää maaseudun ja muun yhteiskunnan palveluita uudella tavalla. Projektiin osallistui seitsemän Euroopan maata. Projektin raportissa mainitaan (2009, 13–16) toi-

minnan lähtökohdaksi samoja asioita kuin suomalaisissakin tutkimuksissa; Hoivamaatalouden kehittäminen vaatii monialaista ja moniammatillista lähestymistä kestävien palveluiden aikaansaamiseksi ja ylläpitämiseksi.

Norja on kansainvälisesti hoivamaatalouden, *Inn på Tunet*, edelläkävijä. Toiminta painottuu kasvatukselliseen toimintaan yhteistyössä esimerkiksi koulujen kanssa ja eri ryhmien päivätoimintaan. Tärkeimmät ryhmät ovat lapset ja nuoret, päihteiden käyttäjät, kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat, kehitysvammaiset ja iäkkäät ihmiset. Palvelun ostajia ovat yleensä kunnat ja NAV (sosiaaliturvaviranomainen). Hoivamaatiloja on arviolta yli 1000 ympäri maata ja tiloilla käytetään luontoelementin lisäksi usein eläimiä kuntoutumisen, virkistymisen ja oppimisen tukena. (Inn på Tunet www-sivut 2017.)

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on avata sosiaalisen kuntoutuksen periaatteita ja selvittää valtakunnallisin esimerkein lähtökohtia seudulliselle kehitystyölle. Tavoitteena on kartoittaa sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarpeet ja mahdollisuuksia niiden järjestämiseksi seudullisten yrittäjien kanssa yhteistyössä, sekä selvittää sosiaalisen kuntoutuspalvelujen käynnistämiseen liittyviä kysymyksiä.

Opinnäytetyö pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- Mille sosiaalisen kuntoutuksen seudullisille palveluille olisi tarvetta?
- Miten ja mitä sosiaalisen kuntoutuksen palveluja seudun yrittäjillä olisi mahdollisuus järjestää?
- Miten muualla vastaavia palveluja on tutkittu ja järjestetty?

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

7.1 Yhteistyöstä sopiminen

Opinnäytetyön suunnittelu alkoi heinäkuussa 2016, kun muuttoni vuoksi jouduin muuttamaan myös opinnäytetyön aihetta. Olin toivonut jo opintojeni alussa, että voisin suorittaa harjoitteluni tai tehdä opinnäytetyön sosiaaliseen kuntoutukseen liittyen, yhteistyössä jonkun yrityksen tai kunnan kanssa. Otin yhteyttä kunnan sosiaalihuoltoon ja tapaaminen perusturvajohtajan kanssa sovittiin elokuulle, jolloin esittelin opinnäytetyön aiheen sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseksi. Tarjoukseni tuli oikeaan aikaan, koska sosiaalihuollossa oli juuri pohdittu sosiaalisen kuntoutuksen merkitystä ja miten sitä voitaisiin kehittää. Syyskuussa 2016 sain tiedon, että voimme toteuttaa opinnäytetyön yhteistyössä.

Loka-joulukuun aikana tein runsaasti taustaselvitystä opinnäytetyön rajaamiseksi. Selvitin mahdollisia sosiaaliseen kuntoutukseen liittyviä kehittämishankkeita ja miten sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä oli aukaistu eri kuntien sosiaalihuollon www-sivuilla. Samalla kartoitin kunnan sivujen ja tuttujeni kautta mahdollisia yrittäjiä, joilla olisi kiinnostusta osallistua opinnäytetyöhöni sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseksi. Ajatukseni oli, että yrittäjät voisivat olla erityyppisiä, että pienestäkin informanttirymästä saisi mahdollisimman monipuolisia tuloksia aikaiseksi. Aikataulun rajallisuuden vuoksi, oli valittava nopeasti mukaan kutsuttavat tahot.

Soittamalla läpi useita maaseudun yrittäjiä, sain lopulta koottua neljä yrittäjää mukaan. Saamieni alustavien tietojen pohjalta ja koska kunta on maalaispitäjä, oli luontevaa lähteä kartoittamaan palveluita luonto- ja eläinlääkärinä. Perusturvajohtajan kanssa sovimme opinnäytetyön esittelytilaisuuteen kutsuttavat tahot ja joulukuussa 2016 laitetiin kutsut. Sosiaalihuollon tehtävä oli kutsua kunnan eri toimijoita ja yhteistyökumppaneita (koulutoimi, terveydenhuolto, yhdistykset) ja minä laitoin kutsut yrittäjille sähköpostitse sekä varmistin asian puhelimitse.

7.2 Aloitustilaisuus

7.2.1 Opinnäytetyön esittely

Opinnäytetyön esittely pidettiin kunnan valtuustosalissa 26.1.2017 ja minun lisäksi paikalla oli kolme sosiaalihuollon edustajaa sekä yksi opiskelija, kolmen seudullisen maatalousyrityksen edustajat. Terveystieteiden ja koulutoimen puolelta sekä yhdistyksistä kutsuttuja ei ollut läsnä.

PowerPoint -esityksen kautta kerroin opinnäytetyön tarkoitusta, menetelmiä, aikataulua ja sosiaalisen kuntoutuksen periaatteita sekä esittelin www-sivujen kautta muutamista kehittämishankkeista tietoa. Sosiaalisen kuntoutuksen kriteereitä tarkasteltaessa nousi tilaisuudessa jo esille sen monipuoliset mahdollisuudet, mutta myös vastuukysymyksiä pohdittiin. Ehdotettiin, että yhden kuntoutujan prosessin aukaisu myöhemmin auttaisi hahmottamaan sosiaalisen kuntoutuksen arviointia, järjestämistä ja keinoja. Ehdotin benchmarking -tilakäyntiä uudenlaisen kuntoutuspalvelun selkeyttämiseksi ja se hyväksyttiin yksimielisesti.

7.2.2 Informanttien valinta

Sosiaalihuollon informantiksi sovittiin johtava sosiaalityöntekijä. Yrittäjistä mukaan lähtivät läsnäolevat eli maitotila ja kaksi lampuria. Toisella lampurilla tilalla toimii myös löytöeläinsuoja. Yhteystiedot kerättiin kaikilta ja sovittiin, että otan yhteyttä sähköpostitse tai puhelimitse haastattelujen ja tilakäynnin sopimiseksi. Sovittiin myös, että jos epäilee yhtään informantiksi ryhtymistä, niin olisi hyvä ilmoittaa siitä mahdollisimman pian.

7.2.3 Benchmarking -kohteen valinta

”Benchmarking” on suomennettu usealla tavalla, mutta käytän tässä termiä vertaiskehittäminen. Menetelmän avulla voidaan oppia käytännönläheisesti, vertaiskäynnin

kautta, jo toisaalla kokeiltuja tapoja; erilaisten muualla kokeiltujen työtapojen soveltamista omaan työhön tai kokonaan uuden toiminnan luomiseksi valmiita malleja. (Metropolia Ammattikorkeakoulun www-sivut. 2014.)

Olin etsinyt aloitustilaisuuteen valmiiksi joitakin esimerkkejä ja päädyimme kysymään erästä luomulammastilaa käynnin kohteeksi. Valittu tila on tehnyt suuren työn lupien, lainsäädännön ja luontolähtöisten menetelmien kehittämisen parissa. Soitin tilan emännälle ja sovimme käynnistä. Käyntiin liittyvät teemat lähetettiin tilalle Messenger-viestinä. 17.3.2017 teimme tilakäynnin. Käynnille osallistui sosiaalihuollon opiskelija, elinkeinoasiamies, maitotilayrittäjä, fysioterapeutti/talliyrittäjäpariskunta sekä minä. Päädyimme kimppakyyteihin vähäisen osallistujamäärän vuoksi, toteutimme käynnin kahdella autolla. Matkaa oli noin 200 kilometriä suuntaansa ja matkat käytettiin saadun tiedon kokoamiseen.

7.3 Muutoksia

Pian esittelytilaisuuden jälkeen yksi lampuri luopui paikastaan. Saimme kuitenkin paikallisen fysioterapia/talliyrittäjän ja hoitokodin mukaan, sekä yritystoiminnan asiantuntijaksi elinkeinoasiamiehen. Sosiaalihuollon yhteyshenkilöksi muutettiin sosiaaliohjaaja. Informanteiksi valikoitui lopulta lammastila (benchmarking), kunnan sosiaaliohjaaja, elinkeinoasiamies, hoitokoti, fysioterapia/talliyrittäjä, maitotila ja lampuri/löytöeläinsuojaja. Osallistujille avattiin Facebook -ryhmä, minne päivitettiin tietoja opinnäytetyön kulusta.

7.4 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen. Kuten Hirsjärvi, Remes & Sajavaara kirjassaan (2015, 164) toteavat, niin laadullinen tutkimus voi olla muun muassa tiedon hankintaa sen todellisessa, luonnollisessa tilassa ja tapaukset ovat ainutlaatuisia.

Menetelmänä on toiminnallinen opinnäytetyö, työelämän kehittämistyö. Toiminnallisella opinnäytetyöllä on hyvä olla tilaaja ja sitä kautta myös opinnäytetyön tekijä voi luoda verkostoa tulevaan työelämään ja kykenee vertaamaan omaa osaamistaan sen

hetkiseen työelämän tarpeisiin. (Vilkka & Airaksinen. 2003, 16-18.) Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla toiminnan ohjeistamista ja opastamista; se voi olla esimerkiksi opas tietylle ammattiryhmälle tai saman asian parissa työskenteleville; se voi olla myös esimerkiksi jonkin tapahtuman järjestäminen, toteuttaminen. Tärkeää kuitenkin on, että siinä yhdistyvät hyvä raportointi ja käytännön toteutus. (Vilkka & Airaksinen. 2003, 9.)

Opinnäytetyön aineiston keruu tapahtui aiheesta tuotettuun tutkimusmateriaaliin perehtymällä koko opinnäytetyöprojektin, benchmarking -käynnillä sekä haastattelemalla informanteja. Koska informanteja oli määrällisesti vähän, päädyin teemahaastatteluun. Opinnäytetyön teemat liittyvät sosiaalisen kuntoutuksen lainsäädäntöön, palveluiden tarpeeseen ja kehittämiseen sekä luonto- ja eläinlähteisyyteen. Koska teemahaastattelulla pyritään löytämään merkityksellistä tietoa tutkimustehtävän mukaan (Tuomi & Sarajärvi. 2009, 75), haastattelun kysymyksetkin liittyvät edellä mainittuihin teemoihin. Tammikuun tapaamisessa esille nousseet kysymykset otettiin myös haastatteluun mukaan.

Teemahaastattelut toteutettiin yksilohaastatteluina maaliskesäkuussa 2017. Haastatteluista sovittiin sähköpostitse tai puhelimitse. Kolmen yrittäjän ja elinkeinoasiamiehen haastattelut toteutettiin niin sanotusti kasvotusten ja haastattelut äänitin puhelimen äänitystoiminnalla. Puhelinhaastattelut toteutettiin sosiaalihuollon edustajan ja yhden yrittäjän kanssa aikataulujen sovittamisen helpottamiseksi. Puhelinhaastattelut äänitin tietokoneen äänitystoiminnalla. Haastattelut kestivät 20-50 minuuttia. Äänitykset hävitetään, kun opinnäytetyö on hyväksytty. Haastattelussa käytin apuna laatimiani apukysymyksiä (Liite 1.) joilla pyrin etsimään vastauksia opinnäytetyölle asetettuihin kysymyksiin. Haastattelujen yhteydessä kerrattiin sosiaalisen kuntoutuksen periaatteita ja ohjaavaa lainsäädäntöä.

7.5 Aineiston analyysi

Vaikka haastattelu kulki teemoittain, nousi niistä runsaasti muutakin mielenkiintoista materiaalia. Kuten Tuomi & Sarajärvi toteavat (2009, 92) on vain pidettävä rajauksesta tiukasti kiinni. Ulkopuolelle jäävät tiedot kirjasin ja niitä käsitellään opinnäytetyön

esityksen yhteydessä. Haastattelumateriaalin litterointi tapahtui heti haastattelujen jälkeen.

Litterointia on montaa eri tasoa. Opinnäytetyön kysymykset olivat selkeät ja säilyivät samoina suunnitelmasta toteutukseen saakka sekä teemat ennalta hahmottuneina, joten litteroinniksi riitti karkeampi taso. Äänitetyistä haastatteluista voi poimia asiasisällön tiivistetyssä muodossa, jossa ei ole tuotu esille vastaajan koko ilmaisua. (Kananen 2015, 160.) Tällä tavoin litteroitua aineistoa kertyi 12 sivua Satakunnan ammattikorkeakoulun opinnäytetyöohjeistuksen mukaisilla asetuksilla.

Teemoittelin pääalueita, jotka olivat tutkimusongelmien kannalta olennaisimmat. Eskola & Suoranta (2003, 178) toteavat, että teemoittelu on toimiva tapa analysoida aineistoa, kun halutaan saada johonkin käytännön ongelmaan ratkaisuja. Teemoittain esitetyt tulokset täydennettiin haastateltavien kuvailevimmilla sitaateilla ja aukaistiin heidän pohdintojaan, jolloin lukijan on helpompi saada kokonaiskuva haastateltavien käsityksistä ja opinnäytetyön kirjoittajan tekemistä päätelmistä (Eskola & Suoranta 2003, 180).

Benchmarking -tilakäynnillä saaduista tiedoista kokosin tärkeimmät tiedot tarinan muotoon. Asiaa tuli paljon ja siitä piti kerätä tähän kehittelyvaiheeseen tärkeimmät tiedot, sivuja muodostui neljä.

Koko opinnäytetyöraportin selkeäksi kokonaisuudeksi muokkaaminen oli aikaa vievin osio. Teoriaviitekehityksen rajaaminen oli haasteellista, että se toimisi ajatuspohjana tuloksille, mutta toisi tuoreesta ajankohtaisesta asiasta riittävästi vertailutietoa. Mutta, kuten Tuomi & Sarajärvi (2009, 145, 150.) kirjoittavat, onneksi laadullisen tutkimuksen teoriaosuuden ei tarvitse olla välttämättä ensin valmis ja saadut tulokset antoivatkin aihetta etsiä lisää vielä tuoreempaa tutkimustietoa. Kesätauko oli hyödyllinen, koska syksyllä löysin tuoretta hanketietoa, joka palveli opinnäytetyön tarkoitusta hyvin.

Tutkimuskysymykset pysyivät samoina ja ne pyrittiin rajaamaan uudenlaisten sosiaalihuollon palvelujen kehittämiseksi. Tulosten tulkinnassa luotin omaan tietämykseeni

jo aiheesta ja pyrin rajaamaan ne teemojen mukaan. Teemoittelussa pyrittiin keskittymään uusien palvelujen kehittämiseen.

8 TULOKSET

8.1 Sosiaalinen kuntoutus -käsitteen tunnettavuus

Puolet, eli kolme, informanteista oli kuullut käsitteestä ja oli myös mukana heidän työnkuvassaan. Puolelle haastateltavista sosiaalisen kuntoutuksen käsite oli tuntematon. Sosiaaliohjaajalle sosiaalinen kuntoutus käsitteenä oli tutuin; Vaikka se oli jo osa työtä, silti se on herättänyt kysymyksiä palveluiden järjestämiseksi.

Kaikki olivat samaa mieltä siitä, että sosiaalinen kuntoutus toisi laajempia mahdollisuuksia kuntoutujan toimintakyvyn kokonaisvaltaiseksi tukemiseksi ja sosiaalisen kuntoutuksen tarkoitusta olisi aukaistava yhteistyössä, niin sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kuin seudun yrittäjienkin kesken. Varsinkin palveluiden kehittämiseksi, lain aukaisu maallikoille riittävän ymmärrettäväksi ohjeeksi olisi tärkeää yrityssuunnitelman alkumetreillä, että kukin osapuoli tietää vastuualueensa.

8.2 Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut

8.2.1 Nykytila

Kunnassa on poikkeuksellisen runsaasti yhdistyksiä, joiden kanssa kunnan eri toimialat tekevät aktiivista yhteistyötä ennaltaehkäisevien palvelujen kehittämiseksi. Esiin tulleiden tarpeiden pohjalta pyritään järjestämään toimintaa, ettei raskaampaan kuntoutustoimintaan olisi tarvetta. Sosiaaliohjaaja korostaa, että vaikka laki on tullut voimaan keväällä 2015, niin silti sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisen ohjeistus on ollut vähäistä. Sosiaaliohjaaja mainitsee, että kun sosiaalista kuntoutusta järjestetään sosiaalihuollon kautta, se on sosiaalipalvelua.

Sosiaalihuollossa on ollut jo sosiaalisen kuntoutuksen kriteereitä täyttävää toimintaa muun muassa mielenterveys- ja päihdekuntoutujien päivätoimintaa, joka on toteutettu ostopalveluna hoitokodilta (informantti). Vertaistukiryhmiä sekä asumisen ja elämäntahallinnatukemista kotiin tehtävänä työnä on toteutettu sosiaalihuollon omana palveluna. Nuorille on ollut ostopalveluna yhdistyksen järjestämä starttipajatoimintaa kuntouttavan työtoiminnan keinoin syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Yksilöohjaukseen on saapunut asiakkaita esimerkiksi TE-palveluista, koulujen kautta, asuntotoimesta sekä mielenterveysneuvolasta.

Fysioterapeutilla ja hoitokodilla oli ollut sosiaalisen kuntoutuksen kriteerit täyttäviä kuntoutujia. Kuntouttavan toiminnan ajatuksena oli ollut syrjäytymisen ehkäiseminen, osallisuuden ja toimintakyvyn vahvistaminen. Fysioterapeutin asiakkaat olivat toimineet luonto- ja talliympäristössä. Hoitokodin asiakkaille oli järjestetty päivätoimintaa, ohjattuja asiointipalveluita sekä työhön palaamisen tukevaa toimintaa.

8.2.2 Palvelutarpeet

Sosiaalihojaajan mukaan vertaistukiryhmät on koettu hyödyllisiksi ja tehokkaiksi kuntoutusmuodoiksi. Niiden kehittäminen sosiaalisen kuntoutuksen viitekehyksen alla olisi edelleen tärkeimpiä kohteita. Vertaistukiryhmät ovat kustannustehokkaita ja toisten samankaltaisten kohtaaminen ja tuki on tärkeää. Kriteereinä on tietyn tasoinen toimintakyky ja osallistuminen ryhmämuotoiseen toimintaan. Vertaistukiryhmään osallistujat ovat sosiaalihuollossa ensin yksilöohjauksen asiakkaana. Kuntoutujat tarvitsevat ohjauksen toiminnalle, että se on johdonmukaista ja asetetut tavoitteet on saavutettavissa ja arvioitavissa jatkotoimenpiteitä varten.

Tällä hetkellä akuutein tarve olisi nuorilla päihde- ja mielenterveyskuntoutujilla sekä iäkkäällä väestöllä. Iäkkäiden väestöryhmä suurenee tulevina vuosina, joten haasteita on entistä enemmän ennaltaehkäisevän toiminnan saralla. Esimerkiksi käytännön ongelmana jo maaseudun etäisyydet ovat pitkiä, julkinen liikenne on olematonta ja monilla nuorilla eikä iäkkäillä ole mahdollisuutta oman auton käyttöön. Myös toimivat tilat erityyppisen toiminnan järjestämiseksi ovat riittämättömät. Työkyvyn ylläpitäminen monialaisesti kuuluu edelleen tärkeisiin sosiaalihuollon alueisiin.

...Varmasti tarpeita löytyy, jos yhteistyössä päästään asiaa kehittämään...

...Kukas niitä asiakkaita palveluihin lähettäs, ei kai kaikki ihmiset ole sossun asiakkaita?...

...Eikö tämä kuulu myös muille kunnan päättäjille ja virkamiehille, eikä vaan sosiaalihuollolle, onko ne tietosia tästä?...

Iäkkäiden ihmisten syrjäytyminen ja huonot kulkuyhteydet oli muillekin informanteille tuttu haaste. Yrittäjät pohtivat sitä, että asiakasaines voisi olla kovinkin laaja ja vaatisi nimenomaan järjestämisvastuussa olevalta sosiaalihuollolta tarkat kriteerit asiakkaiden valinnassa ja palvelutarpeen tavoitteiden määrittämisessä, että he pystyisivät arvioimaan omia resurssejaan palveluiden järjestämiseksi. Pohdintaa herätti, että miten sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat päätyvät sosiaalihuoltoon. Uskottiin, että toimivista sosiaalisen kuntoutuksen palveluista hyötyisi varmasti moni kuntalainen eri elämäntilanteessa vaikka mitään suurempaa pysyvää ongelmaa ei elämässä olisikaan. Tällöin sosiaalinen kuntoutus toimisi ennaltaehkäisevä ja raskaimmilta hoitokeinoilta välttyttäisiin.

8.3 Uusien palveluiden kehittäminen

Ajatus sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden järjestämisestä yhteistyössä oli kaikkien haastateltujen mielestä loogista ja mahdollista. Luonto- ja eläinlähdeiset palvelut toisivat vaihtelua palvelukonseptiin yrittäjille itselleenkin monialayrityksenä. Todettiin, että koska sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ovat lapsiperheistä iäkkäisiin ihmisiin, niin tarvetta erilaisille palveluille varmasti olisi.

...Mutta eikös nuo keinot ole sitten ihan tavallisia juttuja, mitä vaikka maaseudulla vois tehdä...

Mahdollisen yhteistyön alkaessa, kaikki yrittäjät toivoivat sitovia sopimuksia ja jatkumoa. Jos sopimukset eivät olisi sidottu tiettyyn kuntoutujamäärään, äkillinen kuntoutujien määrän väheneminen voisi aiheuttaa vain kuluja, mutta tuloja olisi vähän. Joustava yhteistyö kunnan kanssa palvelujen suunnitteluvaiheessa nähtiin erittäin tärkeäksi ja vaatisi uusien käytänteiden sopimista. Elinkeinoasiamies piti tärkeänä palveluiden

suunnittelussa nimenomaan luvanvaraisen toiminnan ymmärtämisen sen pohjalta monialayrityksen kehittämisen haasteet: verotus, kirjanpito, ilmoitusvelvollisuus ja valvonta.

Maaseutuyrittäjät pystyisivät tarjoamaan luontomiljöön kuntoutujien käyttöön sekä perinteisiä maatalan töitä monipuolisesti riippuen yrittäjän toimialasta ja kuntoutujien toimintakyvystä. Yleisimpinä toimintoina mainittiin maisemointi- ja lumityöt, rakennusten ja ympäristön kunnossapito ja polttopuiden teko; eläinten hoitoon osallistumista ja maanviljelyn avuksi sekä koneiden huoltoon ja käyttöön liittyviä työtehtäviä. Myös leiritoiminnan järjestämistä pohdittiin varsinkin kesäkaudelle. Maaseutuyritykset ovat luonnon äärellä ja mahdollisuudet erilaisten ohjeistoimintojen suunnittelu karkamman toimintarungon lisäksi olisi lähinnä mielikuvituksesta kiinni, kaikki pohtivat. Myös yhteistyö muiden yrittäjien kesken nähtiin mahdollisena. Esimerkiksi hoitokodin asiakkaat voisivat käydä tallilla päivätoiminnassa.

...Mahollisuuksia on vaikka millä mitalla. Sitä vaan pitäis suunnitella tarkkaan ja jostain se aika on otettava eli nykyisistä töistä, jos itse olisi ohjausvastuussa...

Hoitokodin palvelut erosivat maaseutuyrittäjien palveluista. Heillä oli tarjota sosiaalisen kuntoutuksen palveluita kuntoutujan kotiin sekä hoitokodille ja kehittää siihen rinnalle muita yhteiskuntaan kuulumiseen vahvistavia palveluita. Kuljetuskin kuului jo hoitokodin palveluihin, joten toiminnan järjestäminen muuallekin onnistuisi. Päivätoimintaa on mahdollisuus järjestää lisää sekä kuntoutusta työelämään palaamiseksi.

...Uusien palveluiden suunnittelussa ja ostamisessa palvelutarpeen arvioinnin on tärkeä kuulua sosiaalihuoltoon eturistiriitojen välttämiseksi...

Yrittäjistä kolmella oli sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattihenkilön pätevyys, joten sitäkin kautta palveluja olisi mahdollisuus järjestää oma-ohjauksena. Hoitokodilla ja fysioterapia/talliyrittäjällä oma-ohjauksellisia palveluja oli mahdollisuus kehittää ja järjestää lyhyelläkin aikajänteellä.

Vuodenajat vaikuttivat jonkin verran. Kesällä maaseutuyrittäjillä olisi tarjota enemmän erityyppisiä tehtäviä. Hoitokodilla taas vuodenajat eivät vaikuttaneet sosiaalisen

kuntoutuksen palveluiden järjestämiseen. Vuorokauden ajalla oli merkitystä ja palvelut pitäisi järjestää yrityksen toiminnan mukaan.

...Eihän täällä kukaan autoton pääse kulkemaan, kun koululaisillakin on siinä haasteita...

Kukaan ei kommentoinut kovin tarkasti kuntoutujien ikävaatimuksia tai -rajoitteita. Hoitokodin asiakkaat ovat olleet aikuisia. Maaseutuyrittäjien keskuudessa palvelujen räätälöinti katsottiin kuitenkin melko helpoksi, koska maatilatoiminta pitää sisällään runsaasti eri vaihtoja. Siten sosiaalisen kuntouksen yksittäisen asiakkaan subjektiivinen lähtökohta pystyttäisiin ottamaan huomioon. Ryhmäkoot toivottiin pieniksi ja siten vertaistukiryhmillekin olisi helpompi järjestää käypäistä toimintaa.

8.4 Heränneitä kysymyksiä

Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että selkeä vastuunjako ja tarkat sopimukset olisivat toimivan ja laadukkaan yhteistyön perusta. Tietyt samat asiat nousivat esille useaan kertaan eri asiayhteyksissä. Monialainen ja -ammattilinen yhteistyö vaatisi perusteellista suunnittelua ja selvitystyötä seudullisesti.

- Mitä lupia tarvitsee sosiaalisen kuntouksen palveluiden järjestämiseksi?
- Onko sopimukset sosiaalihuollon kanssa mahdollista tehdä pitkäkestoisiksi yritystoiminnan takaamiseksi?
- Onko tarkempaa perehdytystä tai lisäkoulutusta kunnan puolelta?
- Minkälaiset yrittäjän pohjakoulutusvaatimukset yhteistyölle olisi?
- Kuinka palveluntuottaja valitaan, onko kilpailutus?
- Onko sote -palvelujen tuottaminen täysin arvonlisäverotonta?

Maaseutuyrittäjillä on omat haasteensa, tiedostettiin että muuttuvien markkinoiden ja lainsäädäntöjen myötä muutokset voisivat horjuttaa yritystoimintaa nopeallakin aikavälillä. Maaseutuyrittäjät pohtivat, että kenties monialayrittäjäyys olisi voimavara ja ta-

kaisi mahdollisuuden jatkaa toimintaa yhden alueen ollessa tuottamattomampi. Ansaintamallin hahmottaminen ja kyky toimia sen mukaan yrittäjänä on elinkeinoasiamiehen mukaan tärkeä lähtökohta monialayritystoimintaa kehittäessä. Osa yritystoiminnasta on lupien varassa, samoin kirjanpidolliset erot ovat huomattavat sekä arvonlisäverovelvollisuus vaihtelee palvelutyypistä riippuen. Velvollisuus kouluttautumiseen mietitytti ja olisiko kunnalla mahdollisuus järjestää ylläpitävää koulutusta tarpeiden muuttuessa.

- Miten hinnoittelu määräytyy?
- Miten monialayrityksen verotus, kirjanpito, henkilökustannukset?

Benchmarking -käynnillä esille nousi palveluiden hinnoittelu, joka puhututti kovastikin. Yrittäjien näkökulmasta palveluiden kehittäminen tarkoittaisi heille lisätuloa. Tilaisi järjestämästään palvelusta korvauksen, että kuntoutujat voivat käyttää tilaa kuntoutumiseen Sosiaalihuollon asiakkaalle palvelu on kuntoutumista. Pohdittiin, että kuntoutujat eivät voi olla ilman ohjausta, koska se olisi silloin pelkkää työvoimaa eikä sosiaalisen kuntoutuksen kriteerit täyty. Jos kuntoutuja on hyväkuntoinen, kuten benchmarking -tilan eräs kuntoutuja ajoi traktoria ja teki maatalan töitä, voi hyöty olla suuri tätäkin kautta yrittäjälle. Jos yrittäjältä vaaditaan ohjausvelvoitetta, koulutus ja pätevyys nousisi esteeksi tällä hetkellä osalla yrittäjistä.

Jokainen yrittäjä joutuisi itse miettimään yrityksensä rakennetta ja mihin olisi mahdollisuus. Osa pohti oma-ohjauksen aloittamista ja sitä kautta lisätyövoiman palkkaamista.

- Kuka vastaa kuntoutujan ohjauksesta työtehtävissä?
- Turvallisuus?
- Ensiapuvalmius?

Yrittäjien keskuudessa tiedostettiin yleisesti päihde- ja mielenterveyskuntoutujien runsas määrä. Pohdittiin, että minkälaisiin ongelmiin kenties törmättäisiin ja kuka olisi

vastuussa tapahtumista tai olisiko kuntoutujien mukana heidän omaohjaaja. Maaseutuyrittäjillä kyseessä on myös heidän oma koti ja lapset, joten ei ole ihan sama ketä siellä liikkuu. Sama asia nousi esille tallitoiminnassa, koska kokemusta oli jo päihdekuntoutujista. Tallilla on myös lapsia ja se voisi tuoda tietynlaisia rajoituksia kuntoutujien suhteen. Mietittiin, että kuntoutujien olisi hyvä valikoitua tarkan kuntoutusvelvityksen kautta, että sosiaaliset taidot riittäisivät ja terveydentila olisi vakaa.

Kellään maaseutuyrittäjällä ei ollut mahdollisuutta ohjata kuntoutujaa tai kuntoutujia koko päivää oman sitovan yritystoiminnan vuoksi. Yrittäjät pystyisivät luomaan kuntoukselle puitteet ja osallistumaan sen toimintaan osittain. Siksi kuntoutujilta toivotaan tietynlaista toimintakykyä tai sosiaalihuollon ohjausta. Hoitokodin edustaja opiskeli psykoterapeutiksi ja hoitokodin työntekijät ovat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä, joten ammattimaista toiminnan ohjausta pystyttiin jo järjestämään ja tulevaisuudessa kehittämään lisää.

- Kuka järjestää kuljetukset?
- Minkälaiset tilat kuntoutujille olisi järjestettävä?
- Kuka hankkii suojavaatteet ja vastaa pesemisestä?
- Kuka vastaa sattuneista henkilö- ja esinevahingoista?

Etäisyydet ovat pitkiä ja julkinen liikenne on vähäistä. Autojen hankintakulut ovat kalliita samoin ylläpitokustannukset. Palvelukodilla oli käytössä jo kuljetuskalustoa, joten se ei olisi ongelma. Muut yrittäjät pohtivat kenen vastuulla kuljetuksen järjestäminen olisi, autojen hankintakuluja sekä mahdollista yhteistyötä seudullisesti sen toteuttamiseksi: taksiyrittäjät, koulukyydit, joku uusi yrittäjä, toiselta palveluntuottajalta kuljetuksen ostaminen. Erilaisten muiden välineiden hankinta ja tilojen järjestely saattaisi aiheuttaa runsaasti lisäkuluja; miten vastuu jaettaisiin vai näkyisikö se palvelujen hinnoittelussa.

- Miten maakunta- ja sote -uudistus vaikuttaa sosiaalisen kuntoutuksen järjestämiseen ja palvelujen tuottamiseen?
- Jos vertaistukiryhmät ovat kustannustehokkaita, niin eikö niiden kehittäminen rahoittajien kanssa yhteistyössä olisi ensimmäisenä listalla?

- Miten uusia palveluja olisi mahdollisuus lähteä kehittämään?
- Onko mahdollista hakea seudullista kehittämishanketta, jolla uusia palvelumuotoja kyettäisiin aloittamaan?

Yleinen taloustilanne ja tulevat muutokset pohdituttivat kaikkia. Paljon puhututtanut maakuntauudistus tuli tässäkin kohtaa esille ja mietittiin, onko järkevää vielä kehittää uusia palveluja vai pitäisikö nimenomaan nyt olla aktiivisesti palveluja tarjoamassa. Kunta ei pysty tarjoamaan kaikkea palvelua itse ja ostopalvelut ovat yleistymässä kasvavan tarpeen ja resurssipulan vuoksi. Ulkopuolisen kuntoutujien ohjaajan katsottiin olevan positiivinen asia tässä vaiheessa, jolloin palveluntuottaja kykenee keskittymään omaan yritystoimintaan.

Maaseutuyrittäjät toimivat työssään monenlaisissa rooleissa ja aikaa ei ole suunnittelu- ja kehittämistyölle. Uusien palveluiden kehittämiseksi toivotaan ulkopuolista apua tai mahdollisuutta päästä kenties kehittämishankkeen mukaan. Kunnalta toivotaan joustavuutta ja nopeampaa toimintaa sekä rohkeutta lähestyä yrittäjiä uusien palveluiden kehittämisessä (Kaavio 3.). Todettiin myös, että yrittäjien on mahdotonta suunnitella valmiiksi kaikille sopiva palveluja, joten palvelujen räätälöintiä tarvitaan subjektiivisen lähtökohdan toteutumiseksi. Säännöllinen kasvotusten tehtävä yhteistyö katsottiin myös tärkeäksi, että palveluiden ostajalla olisi mahdollisuus tutustua syvemmin yrittäjän tarjoamaan palveluun.

8.5 Benchmarking -tilakäynti

Tila on toiminut vuodesta 2006. Lammastila on luomutila ja siellä kasvatetaan alkuperäisrotuisia valkoisia, mustia ja ruskeita suomenlampaita sekä kainuunharmaksia. Lampaiden lisäksi tilalla on hevosia, poneja, paimentavia koiria ja kaneja. Isäntäväki on aktiivisesti kehittänyt tilallaan hoivamaatilatoimintaa. Tila on Green Care -hoivamaatila ja se on hyväksytty hoivamaatilana Valviran rekisteriin. Tilalle on järjestetty päivätoimintaa kehitysvammaisille ja mielenterveyskuntoutujille. Vastuuhenkilönä on psykiatrian erikoislääkäri. Tilan isäntä opiskelee lähihoitajaksi, että kuntoutuksen vastuuhenkilö on myös tilalla. Perusajatuksena on luonnon ja eläinten parissa toimiminen kuntoutumisen tavoitteiden saavuttamiseksi. Vuonna 2016 tila sai InnoElma -palkinnon, joka myönnetään vuosittain maaseudun innovatiiviselle yritykselle. Keväällä

2017 sille myönnettiin Green Care LuontoHoiva -laatumerkin. Green Care Finland Ry:n laatulautakunta myöntää merkit.

...Tässä ei terapoida ketään: Ihmisille, joista osa on ollut pitkään laitoksissa, tarjotaan jotakin uutta....

Lammastila toimii myös kummimaatilana läheiselle päiväkodille ja kotiopetusryhmälle. Yhteisöllisyys on tärkeä osa Green Care toimintaa, jokainen tuntee kuuluvansa johonkin ja on tärkeänä osana toimintaa. Sujuva vuorovaikutus eläinten kanssa on monille ihmisille luontaista ja vahvistaa kuuluvuuden tunnetta.

Hoivamaatilatoiminta on luvan varaista (Valvira, AVI) ja se on kaiken lähtökohta. Monialayrittäjän on huolehdittava tarkkaan kuinka yritystoiminta rakentuu ja kuka on asioista vastuussa. Palvelujen kehittäminen on vaatinut lukuisia selvityksiä, yhteydenottoja ja tapaamisia. He painottavatkin säännöllisten tapaamisten merkitystä toimivan yhteistyön ylläpitämiseksi palvelujen kehittämiseksi. Green Care Finland Ry:n eettiset säännökset ohjaavat hoivatoimintaa.

Tilan väki pohtii, että yrittäjänä kannattaa miettiä tarkkaan omat rajansa, että toiminta on tuottavaa. Vaikka toiminta on kuntouttavaa palvelua, on se yrittäjälle tulolähde ja siihen sitoutuu pitkäksi ajaksi. Kuntoutujien kannalta säännöllisyys ja jatkuvuus ovat tärkeitä asioita toimintakyvyn ylläpitämisessä. Tila on osallistunut sairaanhoitopiirinsä kilpailutukseen ja määritellyt oman hinnastonsa, tiedot ovat julkisia. Asiakkaiden kuntoutussopimukset hoidetaan sairaanhoitopiirin kanssa ja se laskuttaa kuntoutujan kotikuntaa. Kuntoutujille on suunniteltu viikkorytmi ja tila hoitaa heidän kuljetukset kodin ja tilan välillä aamuin illoin. Laki ei kiellä kuljetusten järjestämistä, kunhan se sisältyy sovittuun päivätoimintahintaan.

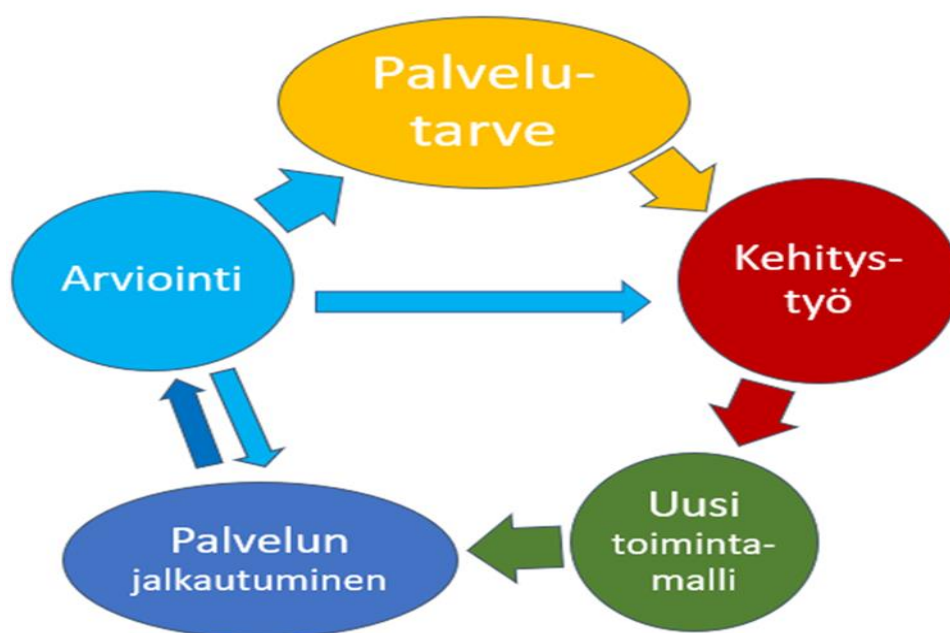
...Me monesti luetaan lakeja rajoittavina tekijöinä, mutta yrittäjänä kannattaa nähdä ne mahdollisuudetkin...

Päivätoiminta on monipuolista ja on kuntoutujalähtöistä; Yksi ryhmäläisistä kykenee vaativiinkin tilan töihin ja toimii itsenäisesti, osa tarvitsee jatkuvaa ohjausta; osa käy tilalla päivän tai pari, aktiivisimmat neljänä päivänä viikossa. Kuntoutujien päivä alkaa

kuljetuksilla yhdeksältä ja loppuu kolmelta, mutta tilan muu toiminta jatkaa vielä pitkän päivän. Päivätoimintaan kuuluu polttopuiden tekoa, eläinten ruokkimista ja maatalan perinteisiä töitä. Päivällä on lounas, minkä tilan väki valmistaa. Tilalliset ovat aktiivisesti päivätoiminnan ajan kuntoutujien mukana, tarpeen mukaan pääsee lepäämään lampolan yhteydessä olevalle taukotuvalle. Maatilatoiminnan kautta kuntoutujat saavat fyysistä harjoitetta ja ulkona olemista, mikä monilta jäisi muutoin kokonaan päivittäisestä elämästä.

Tila on hankkinut kylältä vanhan kiinteistön, minne on rakennettu kuntosali ja kuntoutujat voivat käyttää sitäkin vapaa-ajallaan. Kehittämistyö jatkuu ja uudet suunnitelmat ovat kehitteillä. He toteavat, että tässä toiminnassa jakaa kotinsa kuntoutujien kanssa ja se vaatii paljon muutakin kuin yrittäjänäkökulman. Toiminta vaatii ehdottoman sitoutumisen ja halun auttaa ihmisiä. Pienetkin asiat voivat vaikuttaa suuresti kuntoutujan hyvinvointiin. Esimerkiksi tila maksaa pientä ”palkkaa” käteisenä suoraan kuntoutujalle ja se onkin tärkeä ja odotettu hetki, että he voivat päättää jostain elämänsä asioista ihan itse.

...Meillä on täällä vuosia päivätoiminnassa käynyt iäkäs kuntoutuja, hän ei halua jäädä eläkkeelle, kun on kysytty sitä...



SAMK Haataja 2017

Kaavio 3. Palvelujen kehittäminen

8.6 Yhteenveto tuloksista

Uusi sosiaalihuoltolaki antaa karkeat raamit sosiaalisen kuntouksen järjestämiseksi, mutta soveltavat ohjeet ovat tulleet käyttöön paljon myöhemmin. Tuleva maakunta- ja sote -uudistus sekä ehdotukset kuntoutusjärjestelmän parantamiseksi muokkaavat olemassa olevia palveluja ja ohjeistavat kehittämään uusia tasavertaisia palveluja maakuntien järjestämisvelvollisuuden kautta ja selkeyttää yrittäjienkin toimintaa.

Monialainen yhteistyö nähdään mahdollisuutena yhdistää maaseudun ja muun yhteiskunnan palveluja ja tarpeita. Green Care -toiminta voisi olla hyvä pohja eettisten ohjeiden selkeyttämiseksi hoivamaatilatoiminnalle.

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen tarvetta on enenevässä määrin uudistuvan lainsäädännön ja väestörakenteen kautta ja palveluja pystyttäisiin järjestämään monialaisesti yhteistyössä alueen yrittäjien kanssa. Yleisimpinä toimintoina mainittiin päivätoimintaryhmät, maisemointi- ja lumityöt, rakennusten ja ympäristön kunnossapito ja polttopuiden teko; eläinten hoitoon osallistumista ja maanviljelyn avuksi sekä koneiden huoltoon ja käyttöön liittyviä työtehtäviä. Myös erilaisten käsityöpajojen ja leiri-toiminnan järjestäminen olisi mahdollista.

Ryhmätoiminta ja maaseudulle järjestettävä toiminta on kustannustehokasta, mikä pitäisi perustella johdonmukaisesti palvelujen rahoittajille. Palvelujen järjestämiseen liittyvät kysymykset toimivat hyvänä pohjana kehitystyölle. Palvelujen kehittäminen vaatii lainsäädännön aukaisua ja yksittäisten osa-alueiden perusteellista kartoitusta. Monialaisen yhteistyön aloittamiseksi toivotaan seudullista yhteishyödyllistä kehittämishanketta.

...Meillähän on käytössä vanhat konstit, mutta uutta asennoitumista tarvitaan...

9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

9.1 Tulosten tarkastelua

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohtia ja periaatteita sekä esimerkein mahdollisuuksia seudulliselle kehittämistyölle. Tavoitteena oli kartoittaa sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarpeita ja mahdollisuuksia niiden järjestämiseksi seudullisten yrittäjien kanssa yhteistyössä sekä kerätä sosiaalisen kuntoutuspalveluiden käynnistämiseen liittyviä kysymyksiä mahdollisia jatkotutkimuksia varten. Kaikkiin opinnäytetyökysymyksiin saatiin vastauksia ja selvitettiin mahdollisuuksia uusien palvelujen kehittämiseksi. Teorian kattava kokoaminen aiheesta toimi ajatuspohjana omalle tutkimustyölle sekä tuloksille, mutta myös antoi tietoa opinnäytetyön tilaajalle mahdollisuuksista järjestää uusia palveluja.

Lainsäädäntö ohjaa koko kuntoutuksen laajaa kenttää. Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) tuli voimaan huhtikuussa 2015 ja sen tulkitseminen on ollut vielä epämääräistä ja vaihtelevaa karkean ohjeistuksen vuoksi. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas ilmestyi heinäkuussa 2017, reilu kaksi vuotta myöhemmin. Kuten sosiaalihoajaakin mainitsi myöhään tulleesta ohjeistuksesta, on ollut varmaan haasteellista suunnitella palveluja lain oman tulkinnan kautta monessa kunnassa. Tämä näkyi selkeästi kuntien verkkosivuilla, kun selvitin syksyllä 2016 sosiaalisen kuntoutuksen tilannetta. Benchmarking-tilakäynnillä mainittiin, että monesti otamme lait rajoitteina, mutta löytyy sieltä kirjoittamattomia mahdollisuuksiakin. Sosiaalihoaja korosti, että sosiaalinen kuntoutus on sosiaalipalvelua. Jäin miettimään, että ymmärretäänkö sosiaalinen kuntoutus todella yhdeksi kuntoutuksen nelijaon osaksi, eikä vain sosiaalipalveluksi. Onhan lääkinällinen kuntoutuskin yksi osa kuntoutusta ja sitä taas järjestää esimerkiksi Kela tai vaikka kunnan terveydenhuolto.

Kuntoutuksen uudistamiskomitean esityksessä (STM www-sivut 2017) mainitaan sosiaalisen kuntoutuksen olevan tulevaisuudessa maakuntien järjestämisvelvoitteena ja että sitä on toteutettava seudun resurssien kautta. Vaikkakin se on helpotus taloudelliselta kannalta, niin edelleen tämä tuo mielestäni eriarvoisuutta maan alueiden välille, koska suunniteltu maakunta- ja sote -uudistus tähtää palvelujen selkeyteen ja samanarvoi-

suuteen. Toisaalta sosiaalihuoltolaissa ei mainita suoraan keinoja palvelujen järjestämiseksi, joten tässäkin opinnäytetyössä esille tuodut esimerkit kehitystyöstä todistavat sen, että mahdollisuuksia on monia. Pohdin Eksote:n kotikuntoutus -menetelmää ja sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita; kotikuntoutus toimii siellä kotona, mutta laki pyrkii tukemaan osallisuutta ja ehkäisemään syrjäytymistä. Palvelutarpeen säännöllistä arviota tarvitaan, että kotikuntoutus todella toimii eikä uusia ongelmia kehity vääränlaisen palvelumallin kautta.

Seudullisia, valtakunnallisia ja kansainvälisiä selvityksiä sekä hankkeita oli toteutettu runsaasti, joissa eri toimialat, palvelujen tuottajat ja yhdistykset olivat mukana. Monet niistä olivat vielä linkittyneitä toisiinsa. Vaikka olin tehnyt sosiaalisen kuntoutuksen keinoista selvitystyötä opintojeni alusta saakka ja itsekin käyttänyt luontoa sekä koiria kuntoutustyöni tukena, tutkimusmateriaalin ja erilaisten hankkeiden määrä oli odotta- maani suurempi ja aineisto monipuolinen. Mitä enemmän etsin linkki linkiltä tietoa, sitä syvemmälle ja kauemmas pääsin. Oli tehtävä rajausta johonkin, koska tarkoitus oli ”vain” selvittää lähtökohtia sosiaalisen kuntoutuksen järjestämiselle.

Tutkimuksia oli toteutettu jo 2000 -luvun alusta ja hoivamaatilatoimintaa oli havaitta- vissa 1800 -luvun lopusta saakka. Tarkka rajan veto eri kuntoutusmenetelmien kesken on häilyvä ja palvelujen tuottajat hyvin monialaisia ja -ammattillisia. Aiheet ovat meille monille tuttuja ja palveluiden sisältö mielikuvituksesta kiinni: On perinteisiä maataloustöitä, käsitöitä ja hoivatyötä; alpakoita, lehmiä ja koiria; luontoa, puutarhaa ja luomuruokaa, ja kaikkea niiden välille. Mahdollisuuksista ei ole kiinni tämänkään kunnan kuntoutuspalvelut, kun seudulla toimii runsaasti aktiivisia yhdistyksiä ja yri- tystoimintaa olisi tarjolla monipuolisesti. Kuntoutuksen uudistamiskomitean raportin suorassa esittelytilaisuudessa 9.11.2017 tuotiin esille sama asia, että meillä on ole- massa jo perusteet joillekin uusille palveluille, jonkun on vain otettava vastuu niiden organisoinnista. Tosiasia lienee kuitenkin, että suurempien linjanvetojen aika tulee maakunta- ja sote -uudistuksen jälkeen (Maakunta- ja sote -uudistuksen [www-sivut](http://www.sote.fi) 2017).

Green Care ”GC” oli yksi yhteinen nimittäjä monien palvelujen ja hankkeiden parissa. Samaa tarkoittava termi mainittiin eri nimellä kansainvälisissäkin tutkimuksissa ja pal-

veluissa. Opintojeni ensimmäisenä vuotena ”törmäsin vahingossa” Green Care -menetelmään vapaavalintaisten opintojen yhteydessä. GC -sertifiointi (Green Care Finland [www-sivut n.d.](http://www.sivut.n.d)) antaa työlle ja tuotteelle laadun sekä kehittää uusia menetelmiä kansainvälisesti. Green Care on todettu niin vaikuttavaksi, että hankkeen kautta on lähdetty pilotoimaan siitä AMK-tasoista lisäkoulutusta, mihin myös Satakunnan Ammattikorkeakoulu osallistuu (Green Care -koulutusmalli korkea-asteelle [www-sivut n.d.](http://www.sivut.n.d)). Tällöin kaikilla on mahdollisuus saada samanarvoinen ja laadukas koulutus. Jos kunta pystyy kehittämään seudun yrittäjien kanssa uusia kuntoutuksen palveluja ja yrittäjät hankkivat esimerkiksi GC -koulutusta, niin sehän vain tuo lisää laatua palveluihin ja valvontaakin.

Seudun yrittäjillä olisi mahdollisuuksia tarjota monenlaisia puitteita kuntoutustoiminnalle, mutta se vaatisi perusteellista tarkastelua monen toimijan näkökannalta. Jatkuvan toiminnan takaaminen ja kilpailutilanteen vaikutus herättävät kysymyksiä ymmärrettävästi; Riittäisikö asiakkaat tai kuka palvelun tuottajaksi valittaisiin. Kehittämistyölle olisi seudullisesti ja monialaisesti tarvetta seudun asukkaiden toimintakyvyn kehittämiseksi ja elinkeinotoiminnan vahvistamiseksi. Monialaista, rajoja rikkovaa, yhteistyötä olisi tarpeen kehittää sujuvien palvelumallien kehittämiseksi. Terveystieteiden palvelut on nähty omana osanaan, ei niihin perinteisesti ole sotkettu puutarhastyötä tai sosiaalihoitoon lampaita. Kuten esittelytilaisuudessa ehdotettiin, että olisi selventävää jonkun yhden asiakkaan palveluketjun avaaminen tässäkin kohdassa.

Luonnon ja eläinten käyttö kuntoutumisen tukena on järkeen käypä vaihtoehto, mutta vaatii sitä suunnittelua. Yhteiskunnallisesti laajemmin tarkasteltuna tämä kenties antaisi toteutuessaan yrittäjille mahdollisuuden kehittää yhteiskunnan varoin tuettua toimintaa monipuolisemmin ja tarjoamaan oikea-aikaisesti palveluja; kuntien järjestämien palvelujen järjestämisvelvollisuus kevenisi ja olisi mahdollista sijoittaa entistä enemmän sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaita heidän omien lähtökohtien kautta, juuri oikeanlaisiin palveluihin. Kaikki eivät hyödy kuntouttavasta työpajatoiminnasta, mikä näyttäisi olevan yleinen sosiaalisen kuntoutuksen keino sähköisten hakujen perusteella. Kuntoutuksen tavoitteet voinevat olla muutenkin kuin työelämään sijoittuminen tai jatko-opiskelupaikan saaminen. Päivittäisen toimintakyvyn ja riittävien sosiaalisten

taitojen ylläpitäminen voisivat hyvinkin olla realistiset tavoitteet eläinläähtöisen kuntoutuksen toiminnalle ja toteutuessaan vähentäisi todennäköisesti raskaamman hoidon ja hoivan tarvetta.

Luontolähtöiset palvelut ovat yksi hyvä keino vahvistaa maaseutuyrittäjien toimeentuloa ja siten elävöittää autioituvia pitäjiä. Pienet kunnat voisivat kenties tehdä yhteistyötä enemmän ja palveluja voitaisiin vaihtaa yrittäjältä toiselle. Maaseutu pysyisi elinvoimaisena perinteitä kunnioittaen. On jo todettu, että luonto- ja eläinläähtöiset menetelmät ovat monille tuttuja entuudestaan ja järjestäminenkin on suhteellisen vaivatonta. Myös palvelutoiminnan rahoittajille olisi pystyttävä esittämään selkeää näyttöä maaseudun kuntoutuspalveluiden eduista verrattuna muihin hoitomuotoihin. Maasamme on toteutettu jo iäkkäiden ja nuorten yhteistä asumispalvelua, jossa iäkkäät hyötyvät nuorten ihmisten seurasta ja nuoret taas saavat edullisen asumispalvelun. Voisiko maaseudun palveluja yhdistää niin, ettei diagnoosi- tai ikärajoitteita olisi niin selkeästi? Tässäkin kohtaa olemassa oleva toimintakyky ja sen käyttö olisi kriteerinä ryhmätoiminnalle.

Tulokset olivat ennalta-arvattavissa verrattuna aikaisempiin hankkeisiin ja tutkimuksiin, vaikka tämän kunnan otanta oli näinkin pieni. Laaja pohdinta kerättyjen kysymysten muodossa auttaa etenemään palvelujen kehittämisessä. Jos yhdistävää organisaattoria tarvitaan, niin kenties tulevaisuudessa voisi kehittää myös valtakunnallista sosiaalisen kuntoutuksen verkostoa kaikkien käyttöön; ideoita, toimintamalleja, vaihtoehtoja?

9.2 Opinnäytetyön toteutuminen, luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa arvioidaan koko tutkimusprosessin luotettavuutta, itse tutkijaa, voiko lukija yhtyä prosessin mielikuviin ja tulkintoihin todentuntuisesti. Lähtökohtana on tutkijan subjektiivinen käsitys tutkittavasta kohteesta. Kun tehdyt tulkinat saavat tukea aikaisemmin tehdyistä tutkimuksista, voidaan puhua tutkimuksen *vahvistuvuudesta*. (Eskola & Suoranta 2003, 210. 212.)

Tulosten analysointi ei ole vielä riittävä keino vaan olisi pyrittävä löytämään vastaukset tutkimuskysymyksiin ja pohdittava mikä laajempikin merkitys saaduilla tuloksilla

voi olla. Siitä huolimatta tutkijalla, tutkittavilla ja lukijallakin voi olla omat tulkinsa, koska emme havainnoi asioita samalla tavalla. (Hirsjärvi ym. 2006, 214–215.) Siksi laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta lisää tutkimuksen tekijän tarkka kuvaus siitä miten tutkimus on käytännössä toteutettu, tutkimuksen kaikissa vaiheissa. ”...selvityksen perusteella tutkimus olisi lukijan toistettavissa.” (Hirsjärvi ym. 2006, 242-243.)

Olen pyrkinyt kuvailemaan ja luontevasti etenevään kirjoittamiseen koko opinnäytetyöprosessissa. Ajatuspohjana toimiva teoriaosuus on valittu opinnäytetyöhön mahdollisimman kattavaksi sekä asiayhteydet liitetty toisiinsa tutkimustuloksien, että uuden käsitteen monipuolinen ymmärtäminen olisi mahdollista. Koska yhtenä opinnäytetyön kysymyksenä oli selvittää miten muualla asiaa oli tutkittu ja kehitetty, antoi monipuolinen teoriaosuus myös tähän opinnäytetyökysymykseen vastauksia.

Tutkijana olin innostunut ja mielenkiintoni aiheeseen kasvoi opinnäytetyön edetessä. Taasen kaikille informanteille aihe ei ollut niin tuttu tai ei ollenkaan, joten tarkka raportointi esti tulkitsemasta haastatteluaineistoa virheellisesti. Luotettavuutta heikensivät vähäinen informanttien määrä. Opinnäytetyön ennalta tiedetty laajuus ja aikataulu sekä esittelytilaisuuteen saapuneiden kutsuttujen vähäinen määrä ja muutokset informanteissa vaikuttivat ratkaisuun. Jos olisin saanut kunnan puolelta informanteiksi monialaisemman ryhmän sosiaaliohjaajan lisäksi, olisin kenties saanut sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistarpeisiin enemmän tietoa. Jos myös muut tietäisivät sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuuksista, olisiko tarpeita herännyt osallisuutta tukevalle iltapäivätoiminnalle tai viikonloppuleireille syrjäytymisriskissä oleville lapsille?

Uskon, että palvelujen tunnettavuus lisää tarvetta; Jos tiedetään mitä keinoja on tarjolla, voidaan arviointiakin tehdä ne huomioon ottaen. Lähettävät tahot voivat olla juurikin niitä ”ensikontakteja”, mistä mainitaan Kuntoutuksen uudistamiskomitean raportissa (2017, 41). Nyt palvelutarpeiden kartoitus jäi sosiaaliohjaajan varaan ja näkemys oli enimmäkseen sosiaalihuollon jo tiedostettujen tarpeiden ja asiakkaiden lähtökohdasta pohdittu. Toisaalta, opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa tässä vaiheessa vasta perusteita sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseksi ja informantit valikoituivat sattumaltakin erityyppisiksi yrityspohjiltaan ja ammanteiltaan. Tämä taas toi toivottua laajempaa näkemystä tuloksiin.

Tämä oli minulle ensimmäinen ammattikorkeakoulutasoinen opinnäytetyö. Jouduin perehtymään tieteelliseen kirjoittamiseen paljon, mutta laadullinen opinnäytetyö antoi mahdollisuuden palata aikaisemmin tuottamaani tietoon ja päivitin sitä oppimani mukaan. Tämä lisäsi motivaatiota ja loppua kohden prosessin ymmärtäminen kokonaisuutena oli jo helpompaa ja pystyin itse havainnoimaan tekemiäni virheitä. Voin sanoa oppineeni aiheesta kuin myös tieteellisen kirjoittamisen periaatteistakin ja opinnäytetyö tuotti tutkimuksen kautta tietoa tilaajataholle. Koulun puutteelliset opinnäytetyön kirjoittamisen ohjeet vaikeuttivat muutenkin uudenlaista työskentelyä ja laatua pohditiessani tuli mieleeni, että miten työmme on arvioitavissa, ja verrattavissa toisiinsa, jos ei ole päivitettyjä ja selkeitä ohjeita mihin tukeutua. Siinä olisi ajankohtainen opinnäytetyöaihe.

Työskentelytapani on aina ollut ”kaikki tai ei mitään” -periaatteella. Näin jälkikäteen ajateltuna tätä kulunutta vuotta, olisin voinut käyttää ajan tasaisemmin hyödyksi. Opin kuitenkin tutkimuspäiväkirjan merkityksen ja se kulki mukanani joka puolella. Kun tutkii yhteiskunnallisesti ajankohtaista aihetta, voi olla varma, että tietoa saa poimittua monesta paikasta. Kesän kolmen kuukauden tauko henkilökohtaisista syistä johtuen aiheutti ensin muutoksien vuoksi haasteita, mutta loppua kohden tauko osoittautui erittäin hyödylliseksi, koska sain työhöni vasta julkaistua tietoa.

Hirsjärvi ym. (2006, 28) toteavat, että eettisesti hyvän tutkimuksen tekeminen on haasteellinen tehtävä ja siihen pitää syventyä jo heti ensimmäisistä tutkimustehtävistä alkaen. Pohdin tätä asiaa vakavasti ja sen tuloksena päädyimme tekemään opinnäytetyön anonymisti. Opinnäytetyön aihe valittiin niin, että vaikka se oli alun perin minun mielenkiintoni kohde, niin se palveli myös kunnan sosiaalihuollon tarpeita. Kunta ja informanttien tarkemmat tiedot ovat anonymoimattomia. Informantit olivat tietoisia toisistaan, mutta haastattelujen yhteydessä korostettiin julkista anonymiyyttä. Haastattelujen aineisto poistetaan tietokoneelta ja puhelimesta opinnäytetyön valmistuttua ja ne ovat vain minun hallussani ja käytössä. Luin useammastakin teoksesta eettisyyden merkityksestä ja pohdin sen olevan yksinkertaisesti rehellisyyttä, toisten kunnioittamista ja hyväksymistä, sekä vastuunkantamista tekemistäni päätöksistä.

9.3 Tilaajatahon palaute

”Valittu aihe oli hyvin ajankohtainen, uusia lainsäädännön mahdollisuuksia tutkiva ja hyödyntävä. Asetettuihin tutkimuskysymyksiin oli saatu hyvät vastaukset. Aiheen laaja-alaisuudesta huolimatta raja-alue oli onnistunut. Saadut tutkimustulokset soveltuvat maaseutupitäjien edelleen hyödynnettäväksi. Haastetta opinnäytetyöskentelyyn on varmasti tuonut, että kyseessä tuore lainsäädännön uudistus, johon valtakunnallisesti tullut tarjolle hitaasti soveltamisohjeista ja useimmat kunnatkin ovat vielä alkumetreillä omassa kehitystöissään.” (Sosiaaliohjaaja sähköposti 16.11.2017)

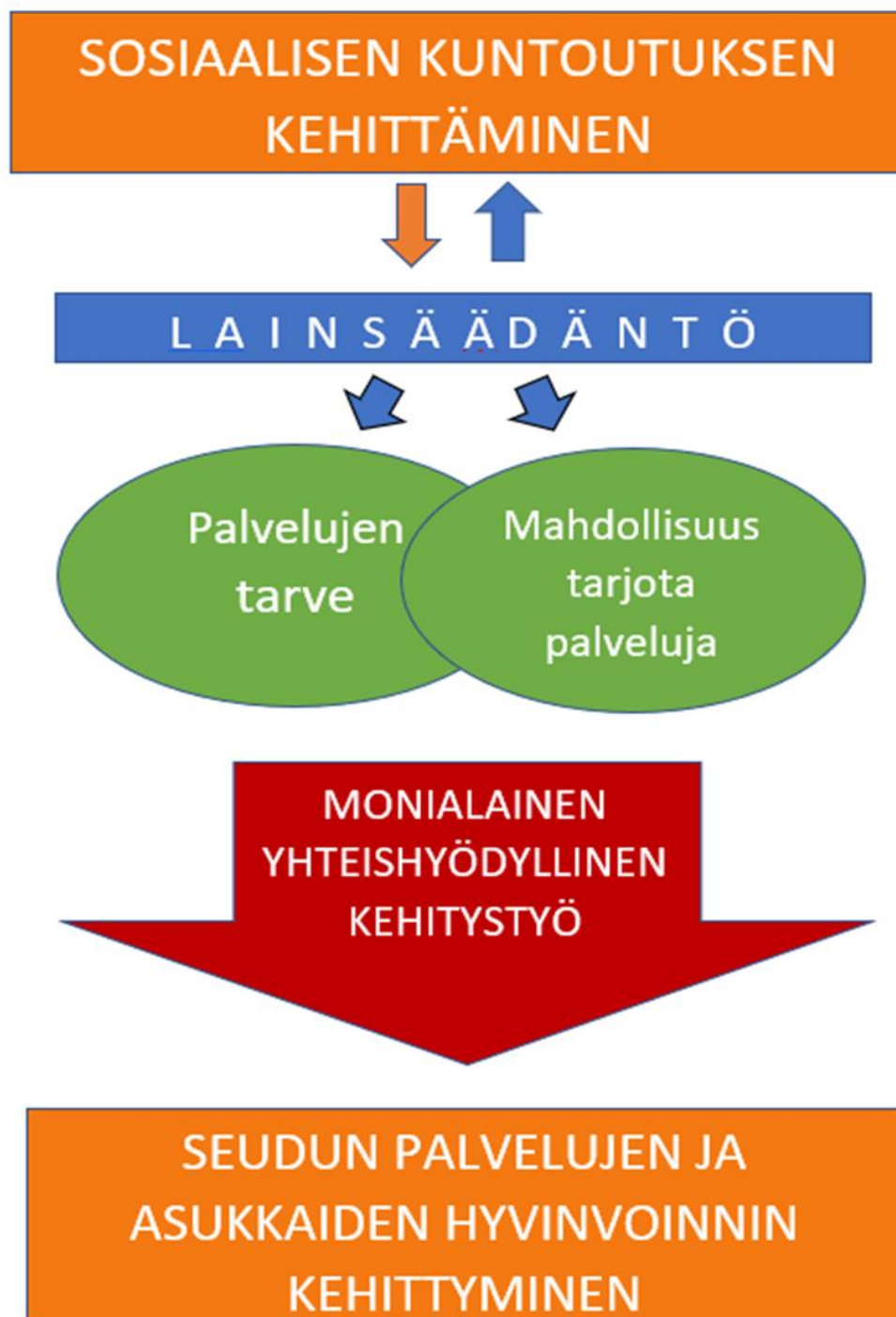
9.4 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet

Tämän opinnäytetyön johtopäätöksenä voidaan todeta, että sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden kehittämiseksi (Kaavio 4.) on tarvetta ja mahdollisuuksia. Opinnäytetyössä saadut tulokset vastaavat muuallakin tuotettuun tietoon luonto- ja eläinlähdyksen kuntoutuksen järjestämisen mahdollisuuksista hyvin perinteisin menetelmin. Valtakunnallisesti sekä kansainvälisesti aihe on ajankohtainen ja monialaisen yhteistyön merkitys on ymmärretty uusien palveluiden kehittämisen mahdollistamiseksi.

Vanhat hyvät keinot ja työskentelytavat voidaan ottaa käyttöön kuntoutumisen tueksi, mutta niiden ymmärtäminen ja järjestäminen toimiviksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiksi vaatii uutta asennoitumista ja lainsäädännön ymmärtämistä toiminnan säätelijänä. Tulevat uudistukset ja tuoreet lainsäädännöt haastavat kuntien taloutta vaikuttaen seudun palveluihin ja asukkaiden hyvinvointiin. Muuttuvista toimintatavoista ja säädöksistä toivotaan ajantasaista ohjeistusta toimivan yhteistyön kehittämiseksi.

Kehittämisen ja selvitystarpeita nousi esille runsaasti ja toivottiin seudullista yhteistyötä niiden aloittamiseksi. Uskoisin, että kunnan tiedotustilaisuus uusien sosiaalipalvelujen kehittämiseksi antaisi laajempaa näkökulmaa asiaan ja mahdollisuuden monille muillekin palvelujen tuottajille osallistua kehitystyöhön. Kehittämishankkeiden hakeminen riippuu yhteishyödyllisten tavoitteiden laadusta, joten selvitystyö seudullisten rahoittajien osallistumisesta olisi hyvinkin ensimmäisiä projekteja. Kunnan eri toimialojen sisällä tehtävä informaatio ja kysely sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sen tarpeista toisi

kenties sosiaalihuollolle enemmän mahdollisuuksia vastata tuleviin tarpeisiin ja kehittää uusia sosiaalisen kuntoutuksen palveluja. Kokonaisuudessaan opinnäytetyön antaman informaation kautta saisi monia uusia opinnäytetyöaiheita sekä seudullisia pilotoitteja uusien palvelumallien kehittämiseksi.



SAMK Haataja 2017

Kaavio 4. Kehitystyö

LÄHTEET

Blomgren, S., Karjalainen, J., Karjalainen, P., Kivipelto, M., Saikkonen, P. & Saikku, P. 2016. THL Raportti 4/2016. Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa Viitattu 20.2.2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130515/URN_ISBN_978-952-302-648-3.pdf?sequence=1

Di Iacovo, F. 2009. Supporting policies for Social Farming in Europe. Viitattu 25.10.2017. http://sofar.unipi.it/index_file/arsia_So.Far-EU_def.pdf

Eriksson, K., Isola, A., Kyngäs, H., Leino-Kilpi, H., Lindström, U., Paavilainen, E., Pietilä, A-M., Salanterä, S., Vehviläinen-Julkunen, K. & Åstedt-Kurki, P. 2016. Hoiotiede. 4.–6. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Farming for Health www-sivut. 2016. Viitattu 24.10.2017. <https://farmingfor-health.wordpress.com/farming-for-health-publications/>

Care Farming UK www-sivut 2014. Viitattu 28.10.2017. <https://www.carefarminguk.org/>

Green Care Finland www-sivut. Viitattu 23.2.2017. <http://www.gcfinland.fi>

Green Care -koulutusmalli korkea-asteelle -hankkeen www-sivut. n.d. Viitattu 28.10.2017. <https://blogi.eoppimispalvelut.fi/greencare/>

Haataja, M. 2017. Luonto. Oma kuva-arkisto.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 20. painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Hyvinvointia maatilalta -hankkeen www-sivut. 2017. Viitattu 1.10.2017. <http://hyvinvointiamaatilalta.wordpress.com>

Heimonen S., Pajunen H. Mielenterveys vanhuudessa. 2012

Inn på Tunet www-sivut 2017. Viitattu 29.10.2017. <http://www.innpatunet.no/>

Järvikoski, A. 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:43. Viitattu 6.3.2017. http://thl32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/114972/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf?sequence=1

Karjalainen, J. 2017. Tuloksia valtakunnallisesta kuntakyselystä. Viitattu 2.3.2017. <https://www.innokyla.fi/documents/3156096/babab6ea-29f7-4ff1-889f-42ab4a36dc52>

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy –Juvenes Print.

Kelan www-sivut 2017. Viitattu 15.8.2017. <http://www.kela.fi>

Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset. 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:41. Viitattu 12.11.2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160273/RAP2017_41.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kuntoutussäätiön www-sivut. 2017. Viitattu 3.3.2017. <http://www.kuntoutusportti.fi>

Käypähoito www-sivut 2017. Viitattu 23.10.2017. <http://www.kaypahoito.fi>

Leino-Kilpi, H. & Välimäki, M. 2015. Etiikka hoitotyössä. 8.–10. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

MTT www-sivut. 2014. Viitattu 3.2.2017. <https://portal.mtt.fi>.

MTT www-sivut. n.d. Luonto hyvinvoinnin lähteenä. Viitattu 25.2.2017. <http://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/greencare/voimaa/greencare.pdf>

Metropolia ammattikorkeakoulun www-sivut. 2014. Viitattu 27.2.2017. <http://www.metropolia.fi>

Määttä, H. 2014. Green Care osana rikosseuraamusasiakkaiden kuntoutusta. Viitattu 19.10.2017. <http://www.porttivapauteen.fi>.

Partala, S. 2017. Projektityöntekijä, Maatilalta hyvinvointia -hanke. Puhelinhaastattelu 3.10.2017. Haastattelijana Marjo Haataja. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

Pietilä, A-M. 2010. Teorioista toimintaan. Julkaisussa A-M. Pietilä (toim.) Terveiden edistäminen. 1. painos. Helsinki: WSOYpro Oy, 274–277.

Pukkila, P. & Helander, J. (2016). Miten monialainen yhteistyö rakentuu? Viitattu 11.11.2017. <https://unlimited.hamk.fi/amatillinen-osaaminen-ja-opetus/miten-monialainen-yhteistyö-rakentuu/>

Pylkkänen, P. & Skyttä, T. 2016. Tienviittoja hoivamaatilatoimintaan. AMK-opinnäytetyö. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Viitattu 10.11.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-588-584-5>

Saarikko, A. 2017. Kuntoutuksen uudistamiskomitean raportin luovutus- ja tiedotustilaisuus. Viitattu 10.11.2017. <http://www.videonet.fi/web/stm/20171109/>

Sipola, R. Green Care -laatumerkit takaavat asiakkaille toiminnan kokonaisvaltaista turvallisuutta. Lumen 2/2016. Viitattu 9.11.2017. <https://blogi.eoppimispalvelut.fi/lumenlehti/2016/09/29/green-care-laatumerkit-takaavat-asiakkaille-toiminnan-kokonaisvaltaista-turvallisuutta/>

SoFar www-sivut n.d. Viitattu 30.10.2017. http://sofar.unipi.it/index_file/final%20report%201st%20EU%20platform.pdf

Soini, K., Vehmasto, E. 2014. Kohti suomalaista Green Care -toimintatapaa. MTT julkaisussa E. Vehmasto (toim.) Green Care -toimintatavan suuntaviivat Suomessa. Viitattu 23.2.2017. <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu20.pdf>

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Viitattu 10.10.2017. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf?sequence=1

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301 muutoksineen.

Sosiaaliohjaaja. Tilaajatahon palaute. 16.11.2017. Vastaanottaja: Marjo Haataja. Lähetetty 16.11.2017 klo 13.24. Viitattu 16.11.2017.

STM www-sivut. 2015. Viitattu 1.2.2017. <http://www.stm.fi>.

STM www-sivut. 2016. Viitattu 9.11.2017. <http://www.stm.fi>.

STM www-sivut. 2017. Viitattu 9.11.2017. <http://www.stm.fi>.

Tepponen, M. 2016. Asiakaslähtöinen palvelupolku ja -verkosto. Teoksessa T. Timperi (toim.) Kotikuntoutuksen käyttöönoton käsikirja. Viitattu 10.11.2017. http://www.eksote.fi/eksote/julkaisut/Documents/eksote_kotikuntoutuksen_ka%CC%88sikirja_210x270mm_NETTI.pdf

THL www-sivut. 2015. Viitattu 30.1.2017. <http://www.thl.fi>

THL www-sivut. 2017. Viitattu 1.3.2017. <http://www.thl.fi>

Tiira, K. 2015. Muu eläinavusteinen toiminta ja sen tulevaisuus. Viitattu 6.10.2017. https://www.pori.fi/material/attachments/hallintokunnat/talouspalvelut/tyollisyysyksikko/luonnollisestitoissa/luentomateriaalit/t1T4bq4Jl/Elainavusteinen_terapia_Pori_26112015_jakoon.pdf

Tummavuori, I. 2012. Yksinäisyyden kokemuksista ryhmässä. Teoksessa S. Heimonen & H. Pajunen (toim.) Mielenterveys vanhuudessa. Helsinki: Edita Prima Oy. 205-208.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: Livonia Print.

Tuusa, M. & Ala-Kauhaluoma, M. 2014. Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:42. Viitattu 10.9.2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125415/URN_ISBN_978-952-00-3545-7.pdf?sequence=1

Valtioneuvoston www-sivut. 2017. Viitattu 9.11.2017. <http://www.valtioneuvosto.fi>.

Varhila, K. 2017. Kuntoutuksen uudistamiskomitean raportin luovutus- ja tiedotustilaisuus. Viitattu 10.11.2017. <http://www.videonet.fi/web/stm/20171109/>

Vehmasto, E. 2014. Tiivistelmä. MTT Julkaisussa E. Vehmasto (toim.) Luonnosta hoivaa ja voimaa. Viitattu 26.2.2017. <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21.pdf>

Vehmasto, E. & Kettunen, M. 2017. Green Care -laatutyökirja. Viitattu 28.10.2017. http://gcfi.fi/tiedostopankki/222/Green-Care_laatutyokirja-28.1.2017.pdf

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Välimäki, K. 2017. Kuntoutuksen uudistamiskomitean raportin luovutus- ja tiedotustilaisuus. Viitattu 10.11.2017. <http://www.videonet.fi/web/stm/20171109/>

KYSYMYKSIÄ

Benchmarking-tila

- Mitä vinkkejä antaisitte hoivamaatilatoimintaa aloittavalle yrittäjälle? (Kehitystyö, luvat, lait, palvelujen räätälöinti, hinnoittelu jne.)

Sosiaalihuollon edustajalle

- Onko sosiaalinen kuntoutus entuudestaan tuttu käsite?
- Mitä sosiaalisen kuntoutuksen kriteereitä täyttäviä palveluita on järjestetty?
- Minkälaisille sosiaalisen kuntoutuksen palveluille olisi tarvetta?
- Ketkä/mitkä asiakasryhmät hyötyisivät sosiaalisen kuntoutuksen palveluista?

Yrittäjille

- Onko sosiaalinen kuntoutus entuudestaan tuttu käsite ja mitä ajatuksia se herättää?
- Mitä toimintaa tilalla/tallilla/palvelukodilla olisi mahdollisuus järjestää sosiaalisen kuntoutuksen viitekehyksen puitteissa?
- Kenelle/mille ryhmille olisi mahdollisuus järjestää palveluita?
- Muista rajoitteita? (aikataulu, vuodenajat, päivät/viikko)
- Onko kokemusta vastaavasta toiminnasta?
- Olisiko koulutukselle tarvetta? (Green Care, yrittäjyys, elinkeinoasiamiehen ohjaus)
- Mitä kysymyksiä palvelujen kehittäminen herättää?

Elinkeinoasiamiehelle

- Mitä yrittäjän olisi huomioitava perustaessaan monialayritystä?